

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

JAZYK A STYL ROMÁNU NOČNÍ PRÁCE JÁCHYMA TOPOLA

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Bohumila Junková, CSc.

Autor práce: Petra Novotná

Studijní obor: Bohemistika – Německý jazyk a literatura

Ročník: 3.

2015

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 18. dubna 2015

.....

Děkuji vedoucí své bakalářské práce doc. PaedDr. Bohumile Junkové, CSc. za cenné rady, ochotu, inspiraci a odborné vedení.

Anotace

Cílem bakalářské práce je jazyková analýza románu Noční práce Jáchyma Topola. Teoretická část obsahuje pojednání o stylu umělecké literatury a informace týkající se autora a jeho tvorby. Doplněna je recenzemi reagujícími na toto dílo. Praktická část se věnuje rozboru jednotlivých jazykových rovin: foneticko-fonologické, morfologické, syntaktické a lexikální, a to jak v pásmu postav, tak v pásmu vypravěče.

Abstract

The aim of this bachelor thesis is linguistic analysis of the novel titled *Noční práce* written by Jáchym Topol. The theoretical part of the thesis treats about the style of artistic literature and it includes the information dealt with the author and his works. There are also presented the reviews connected with this novel. The practical part works with the detailed analysis of the language levels: phonetic and phonological, morphological, syntactic and lexical, not only from the post of the characters but also from the post of the narrator.

Obsah

Úvod.....	8
Metody práce	9
1. Teoretická část.....	10
1.1 Styl umělecké literatury	10
1.2 Textová výstavba	11
1.3 Jazyk stylu umělecké literatury	13
1.4 Autor a dílo	17
1.5 Recenze románu Noční práce.....	20
2. Praktická část.....	23
2.1 Textová výstavba	23
2.2 Foneticko-fonologická rovina	24
2.2.1 Pásmo hlavních postav.....	24
2.2.2 Pásmo vedlejších postav	27
2.2.3 Pásmo vypravěče	27
2.2.4 Shrnutí.....	27
2.3 Morfologická rovina.....	28
2.3.1 Pásmo hlavních postav.....	28
2.3.2 Pásmo vedlejších postav	33
2.3.3 Pásmo vypravěče	34
2.3.4 Shrnutí.....	35
2.4 Syntaktická rovina.....	35
2.4.1 Pásmo hlavních postav.....	35
2.4.2 Pásmo vedlejších postav	39
2.4.3 Pásmo vypravěče	40
2.4.4 Shrnutí.....	41

2.5	Lexikální rovina	42
2.5.1	Výrazy hovorové češtiny	42
2.5.2	Výrazy obecné češtiny	42
2.5.3	Expresivní výrazy	43
2.5.4	Obrazná pojmenování	44
2.5.5	Frazémy	46
2.5.6	Aluze	47
2.5.7	Dobové výrazy	48
2.5.8	Odborné výrazy	48
2.5.9	Slang, argot, dialekt, cizojazyčný citát, knižní výrazy, novotvary	49
2.5.10	Shrnutí	50
	Závěr	51
	Seznam literatury	55

Úvod

Cílem bakalářské práce je jazyková analýza románu Noční práce Jáchyma Topola. Jáchym Topol patří k významným spisovatelům současnosti, o čemž svědčí nejen četná literární ocenění, ale také překlady jeho děl do mnoha jazyků. Je autorem básnických sbírek, próz a rovněž písňových textů.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je členěna do pěti kapitol. V první kapitole je obecně pojednáno o stylu umělecké literatury, o jeho funkci a vývoji. Následuje kapitola o textové výstavbě uměleckých děl, tedy o kompozici, horizontálním a vertikálním členění. V další kapitole je zpracován jazyk stylu umělecké literatury. Jsou zde zachyceny všechny jazykové roviny a také stylizace mluvené komunikace v nich obsažené. Čtvrtá kapitola obsahuje podrobný medailon o autorovi a jeho tvorbě. Poslední kapitolou teoretické části jsou recenze reagující na rozebírané dílo.

Praktická část se věnuje již samotné analýze díla. Je opět rozčleněna do pěti kapitol. V úvodu je popsána textová výstavba díla. Pozornost je zaměřena především na titul a na vyskytující se nevlastní přímou řeč a polopřímou řeč. Dále následují stěžejní kapitoly týkající se jazykových rovin, a to foneticko-fonologické, morfologické, syntaktické a lexikální. Pásmo postav je děleno na pásmo postavy Ondřeje, pásmo postavy Malého, pásmo obyvatel vesnice, pásmo postav vedlejších a poté je vždy zachyceno pásmo vypravěče. Každou z kapitol o jazykové rovině doprovází stručné shrnutí nejdůležitějších poznatků.

V důsledku zřejmé stylizace mluvené komunikace v díle jsou stanoveny tyto hypotézy: dochází k užívání obecné češtiny ve foneticko-fonologické a morfologické rovině. V syntaktické rovině mají své zastoupení jevy charakteristické pro mluvený projev a v oblasti lexika převažují kvůli pohnutým osudům postav výrazy expresivní a opět výrazy obecné češtiny. Další stanovenou hypotézou je, že dochází ke splývání pásem postav s pásmem vypravěče, neboť následkem vývoje krásné literatury je časté stírání této hranice.

V závěru bakalářské práce jsou shrnuty zjištěné poznatky a zhodnoceny stanovené hypotézy.

Metody práce

Zkoumaným materiálem je dílo Noční práce Jáchyma Topola, které je rozebíráno z pohledu jazykových rovin, a to jak v pásmu postav, tak v pásmu vypravěče. Všechny užité publikace a časopisy jsou uvedeny v seznamu literatury, zde jsou zmíněny pouze ty stěžejní.

Pro teoretickou část pojednávající o stylu umělecké literatury, textové výstavbě a jazyku tohoto stylu jsou základními publikacemi Česká stylistika (1993), Současná stylistika (2008) a Stylistika češtiny (1990). Život autora a jeho tvorba je čerpána z internetového zdroje Slovník české literatury po roce 1945, z dokumentu A.B.C.D.T.O.P.O.L. (2002) a v neposlední řadě z knihy Jáchym Topol: Nemůžu se zastavit (2000).

V praktické části obsahující textovou výstavbu díla je užít Slovník literární teorie (1984). Pro foneticko-fonologickou a morfologickou rovinu je výchozí publikací Čeština bez příkras (2014) a pro syntaktickou rovinu Příruční mluvnice češtiny (2012). V lexikální rovině jsou poznatky o zařazení výrazů čerpány z mnoha slovníků, např. Encyklopedický slovník češtiny (2002), Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (2013), Nespisovný slovník češtiny (2009), Slovníky české frazeologie a idiomatiky (2009).

1. Teoretická část

1.1 Styl umělecké literatury

Základní funkcí jazyka je komunikační funkce, která je přítomna ve všech komunikátech. Styl umělecké literatury spojuje tuto funkci s funkcí estetickou. Do jeho okruhu patří všechna díla krásné literatury, která jsou v dané době čtena, díla dočasně zapomenutá, dále starší literatury, jež vznikly za jiné jazykové a kulturní situace, a také překlady. Do oblasti uměleckých děl se někdy také dostávají díla psaná původně s jiným záměrem. Krčmová (2008, s. 298) uvádí příklad tohoto přehodnocení u Nerudových fejetonů či Čapkových sloupků.

Umělecká literatura je mnohotvárná, a proto je obtížné definovat její charakteristické rysy. Je složité najít společné stylové rysy mezi jednotlivými žánry nebo hledat jednodušší stylové normy spojující autory v různých i stejných generacích. Stylistika se zabývala uměleckými projevy vždy. Teoretická stylistika utvářející se ve 20. století vnímá umělecký styl jako styl samostatný. Funkční stylistika, která se rozvíjela ve 30. letech 20. století v Pražském lingvistickém kroužku, vymezila v rámci funkcí spisovného jazyka specifickou funkci estetickou.

Dnes je funkce umělecké literatury esteticky sdělná, případně estetická a sdělná. Obě strany funkce esteticky sdělné jsou vyvážené a plně se uplatňují až při interpretaci. Problém sdělné funkce umělecké literatury, tedy vztahu mezi uměleckou výpovědí a realitou, popisuje literární věda. Literární dílo představuje reálný a fiktivní svět, jenž je vytvářen subjektivně autorem a zároveň je subjektivně interpretován čtenářem.

Estetická funkce podněcuje představy, působí na citovou stránku recipienta, obohacuje jeho vnitřní život, ovlivňuje jeho věcné, etické příp. emotivní postoje k uměleckému sdělení a jeho prostřednictvím k zobrazované realitě. Cíl estetizačního procesu představuje jazyk. Podstatná je celistvost, formální ukončenost uměleckého sdělení a mnohotvárnost podněcující představivost. Realizace estetické funkce závisí na dobové konvenci.

Text literárního díla je publikovaný, veřejný, ale je zaměřen na individuální pochopení a vnímání. Představuje monolog autora, který je mnohdy zčásti nebo zcela formulován jako dialog postav nebo dialog se čtenářem. Nejčastěji zobrazuje projev psaný, v němž je stylizována mluvenost. „Každý umělecký projev je předem pečlivě připraven, avšak některé žánry usilují o iluzi autentičnosti výpovědi. I při existenci

žánrových modelů je dnes pro umělecké vyjadřování typická snaha po nemodelovosti, novosti vyjádření.“ (Krčmová, 2008, s. 302)

Poetizace sdělení je považována za typický znak krásné literatury. Jde o užití určitých výrazových prostředků, které mají za cíl vytvořit dílo působící hodnotou sdělnou i estetickou. Na poetizaci sdělení se podílí nejen jazyková výstavba, ale zároveň všechny složky textu. Pro poetizaci není důležité, zda je zjevná, nápadná, nebo zda jde naopak o prosté výrazy a specifičnost uměleckého výrazu je potlačena. Poetizace komunikátu je dobově proměnná a může tedy docházet k různému hodnocení estetičnosti.

1.2 Textová výstavba

Umělecké dílo je po formální stránce uzavřený celek. Hierarchizace informací v něm je tvůrčím záměrem autora usilujícího o estetickou účinnost.

Kompozice

„Kompozicí se rozumí uspořádání jazykového projevu, a to jako celku i jeho částí.“ (Bečka, 1992, s. 281) Jazykový projev není souvislý, ale je členěn. A právě toto členění je základem kompozice. Základním kompozičním prvkem je věta, která se řadí do větých souvislostí.

Umělecká díla jsou většinou po kompoziční stránce dokonale propracovaná. Jsou vytvářena tak, aby plnila autorský záměr. Většina děl je ovlivněna tradicí žánru, např. klasicismus prosazoval při tvorbě pevné zákonitosti, avšak v současné literatuře se směřuje k individuálnímu stylu autora již na úrovni kompoziční.

Slohové postupy literárních děl jsou většinou smíšené. Epický text je vystavěn na postupné dějové vyprávěcí linii, která může být v různých žánrech modifikována. Vyprávění představuje prvek dynamický, tedy vyjadřující událost v jejím průběhu, a v epice je pojen s částmi statickými, s popisy a úvahami. Dramatický text znázorňuje vyprávění dialogickou formou. Úvahové pasáže jsou zobrazovány často monologem a představení na scéně zastupuje popis. V lyrice převládá postup popisný nebo úvahový. V krásné literatuře vznikly různé modifikace slohových postupů, např. umělecké vyprávění, líčení.

Horizontální členění

Horizontální členění textu uměleckých děl je závislé na esteticky sdělné funkci. Podle Jedličky (1970, s. 19) náleží k prostředkům tohoto členění název, podtitul, motto, prolog a epilog. Souhlasím s tvrzením Krčmové (2008, s. 304), že se v dnešní době prolog a epilog téměř nevyskytují a jsou záležitostmi spíše románů starší doby.

Titul je součástí textu. Ve středověku měly tituly povahu popisnou, zatímco dnes již obsah díla většinou nenaznačují. Název díla „[...] má charakter obrazný, navazující nějak na literární tradici a je poplatný žánrové a dobové zvyklosti.“ (Krčmová, 2008, s. 304)

Delší epické prozaické texty jsou děleny na kapitoly. Jsou relativně samostatné a souvislosti mezi nimi nebývají tak zřetelné. S délkou kapitol nijak nesouvisí nasycenost obsahu. Mohou se obměňovat kapitoly krátké s velmi dlouhými. Tím se zdůrazňuje nejen estetická složka informace, ale zároveň dochází i k hierarchizaci složky sdělné.

Drama se člení na jednání a výstupy. V dnešní době už nefunguje jednota místa, času a děje, ale prosazuje se dělení podle zákonitostí dramatické tvorby. V lyrice je paralelou horizontálního členění výběr jednotlivých čísel sbírky, poněvadž autor chce vytvořit její myšlenkový a formální celek. Do horizontálního členění textu patří i strukturace slok a veršů.

Vertikální členění

V uměleckých textech se ustálilo charakteristické vertikální členění. V epice je informace rozdělena do pásma vypravěče a pásma postav. V dramatu představuje vertikální členění dialog jednajících postav a scénické poznámky a v lyrice volba obrazných vyjádření.

„Vertikální členění **epického textu** je důležitým problémem stylistickým, neboť se promítá nejen do textové roviny díla, ale i do jeho vlastní jazykové výstavby.“ (Krčmová, 2008, s. 305) Řeč vypravěče i postav tvoří sám spisovatel a řeč postav je tedy jeho stylizací.

Krčmová (2008, s. 305) zmiňuje, že jednotlivé druhy řeči vypravěče a postav v moderní literatuře popsal Lubomír Doležel, který vycházel z odlišení řeči vypravěče a postav v literatuře klasické. Řeč postav obsahovala stylizaci reálné řeči, např. nespisovné prvky všech jazykových rovin, různé slovesné mody, expresivitu. Řeč

vypravěče představovala autora jako „vševědoucího“ pozorovatele a průvodce děje, byla psána spisovně a především ve 3. osobě, minulého času. Vyskytoval se i přezens historický a byla potlačena expresivita a neutralizována modalita.

Ve vývoji krásné literatury došlo ke zrušení ostré hranice mezi vypravěčem a postavami. Do řeči vypravěče se zapojila nepřímá řeč postav a také vedle řeči přímé vznikla nevlastní přímá řeč, která je dnes nazývána jako řeč polopřímá a řeč smíšená. Plné rozvinutí tohoto způsobu vertikálního členění nastalo až v literatuře nové a nejnovější, avšak počátky vývoje nacházíme v české literatuře 19. století a náznaky již v literatuře starší. Dříve se pásma v krajních případech lišila po stránce mluvnické, lexikální i stylistické. K dalšímu stírání této hranice dochází také s rozvojem typu vyprávění, neboť vypravěčem je jedna z postav. V jiném případě nastává prolnutí obou pásem, tedy pásma vypravěče a pásma postav.

1.3 Jazyk stylu umělecké literatury

Jazyk uměleckých děl a jazyk spisovný

Stylová norma novočeské literatury se začala formovat v 19. století. Východiskem se stala Jungmannova koncepce básnického jazyka. Důležitá pro něj byla specifická básnického vyjádření, která se projevovala výrazně v poezii a zároveň také v próze a dramatu. Neobvyklé výrazové prostředky jsou základním prostředkem poetizace uměleckého díla. Otázkami básnického jazyka se zabýval ve 20. a 30. letech 20. století Pražský lingvistický kroužek, tedy v době, kdy se v něm formovala funkční stylistika. Jak bylo již výše zmíněno, členové kroužku se zabývali koncepcí básnického jazyka jako jazyka funkčního s estetickým cílem. Pro Mukařovského nepředstavuje básnický jazyk pouze ozdobné, krásné vyjádření, ale zároveň znázorňuje např. abstraktnost, nebo konkrétnost, věcnost, nebo obraznost.

Dnes je vztah mezi jazykem krásné literatury a jazykem spisovným více uvolněný. Ačkoliv autor užije výrazové prostředky, které vystupují ze spisovné normy, musí být také využity prostředky neutrální vrstvy spisovné, bez níž by nemohla být realizována estetická složka díla. Množství ani charakter výrazových prostředků stojících mimo spisovnou jazykovou normu neovlivňuje uměleckou hodnotu díla. „Nespisovné prostředky mají v uměleckých textech obvykle funkci charakterizační: účastní se nejen charakterizace postav uměleckého díla, ale i celého zobrazovaného

prostředí.“ (Jelínek, 2012, s. 727) Autor tedy využívá celý národní jazyk, je limitován literární tradicí a výběr výrazových prostředků v textu podřizuje tématu a cíli svého díla.

Syntaktická stavba textů

Syntaktická stavba uměleckých textů je velmi rozmanitá. V řeči postav se objevuje „mluvenostní syntax“, tedy „[...] stylizování syntaktických jevů typických pro spontánní mluvené projevy [...].“ (Krčmová, 2008, s. 311) Pokud dochází ke stírání hranic mezi pásmem vypravěče a pásmem postav, prolínají se tyto jevy celým projevem.

V uměleckých dílech se vyskytují všechny typy vět a souvětí, jakékoliv vyjádření syntaktických vztahů, extrémně dlouhá souvětí, může dojít ke zvýšení frekvence vět určitého typu. Bečka (1992, s. 228) uvádí, že v epice se upřednostňuje větné spojení souřadné před podřadným a dlouhé věty oslabují dějový spád na rozdíl od vět krátkých. Osamostatňování částí výpovědi se projevuje jak v řeči vypravěče, tak v řeči postav. V řeči vypravěče plní funkci obsahově doplňovací, nebo emocionální a zároveň aktualizací. V řeči postav představuje menší koheznost spontánních vyjádření. Nebo naopak může docházet ke spojování relativně samostatných informací do jediného větného celku. V poezii je větná stavba buď v souladu, nebo v rozporu s veršovým členěním.

Prostředkem poetizace mohou být i obměny slovosledu, v řeči vypravěče pak využití vět tázacích, přacích nebo zvolacích, které jsou v pasážích úvahových a naznačují sblížení vypravěče s postavou. V syntaktické stavbě textů se objevují i syntaktické figury, např. asyndeton, polysyndeton, parenteze, zeugma a elipsa.

Hláskoslovná a tvaroslovná stránka

Specifické rysy hláskoslovné a tvaroslovné stránky uměleckého textu jsou podřizeny záměru autora tak, aby jeho sdělení bylo vnímáno čtenářem bez komunikačního šumu: „[...] užití **nespisovných** hláskových a tvarových **prvků** je proto v psaném textu limitováno grafickým obrazem ustáleným v psaných textech, pravopisu se musí v zásadě podříditi i interpunkce.“ (Krčmová, 2008, s. 313)

Autor většinou využívá nespisovné lexémy a hláskové nebo morfologické signály jako prostředek, který má posílit sourodost textu. Hláskových a tvaroslovných

prvků obecné češtiny v krásné literatuře je velmi málo. Často se vyskytuje *ej* v koncovkách i kmeni slov, *-ý* místo *-é* v koncovkách, *-ma* v 7. p. pl., protetické *v-* před *o-*, činná přičestí typu *nes* a méně často také změna *ú-* v *ou-*. Obecná čeština představovala od 60. let 20. století specifický signál svobody uměleckých textů. Na jedné straně byli autoři snažící se o krásný spisovný jazyk a na straně druhé byla nová generace, která směřovala k destrukci ustálených norem. V uměleckých dílech se dále využívají také hláskové a tvarové prostředky zastarávající a zastaralé mající různou funkci. Může jít o dobové zařazení díla, o prostředek charakterizace postav a prostředí nebo o ironii. Zároveň se objevují hláskové a tvaroslovné prostředky v rámci spisovného jazyka, např. infinitiv na *-ti*, jmenné tvary přídavných jmen nebo opisné pasivum.

Prostředkem poetizace jsou také výrazy s méně obvyklým seskupením hlásek nebo slov. Dochází k opakování stejných či zvukově podobných hlásek. Najdeme je u onomatopoi a slov od nich odvozených (*vr – vrčet*), u expresiv (*čuchat, kecat*). Především pro poezii je důležitá zvukomalebnost a rytmus.

Lexikální stránka

Lexikální výstavbě textů se věnuje poetika. Slovník uměleckých děl je velmi široký a index opakování slov nižší. Důvodem je stylová disimilace, kdy autor nepoužívá stejná pojmenování na menším úseku textu, tím dochází k bohatému užití synonymních lexémů. Využívána je také enumerace, která má výrazný estetický účinek. Antonymie podtrhuje autorovu schopnost dynamického vidění světa.

V uměleckých dílech se využívá lexémů se stálým stylovým příznakem. Autor díla může vybírat příznakové lexémy jediného typu příznakovosti a vytváří tak komunikát stylově sourodý, nebo užívá širokou škálu slovní zásoby národního jazyka. Tím dochází ke vzniku kontrastu mezi řečí vypravěče a řečí postav, k ironii, komickému účinku.

Do oblasti lexika patří i poetismy plnící funkci estetickou. Dříve vznikaly i školy a generace, které usilovaly o tvoření poetismů, dnes ale tato slova působí komickým dojmem. Za poetismy můžeme považovat také autorská slova. Dialektismy se používají k charakterizaci postav a prostředí. Dnes je jejich využití velmi řídké. V dnešní době mají největší využití v uměleckých dílech příznakové lexémy kolokviální a obecné, slova slangová a profesní. Každý autor zachází se slangovou vrstvou rozdílně. Někteří

se snaží o věrné zachycení jazykového útvaru zobrazovaného prostředí, jiní pouze vkládají jednotlivé prvky do textu. Značně příznakové jsou frazeologické jednotky lidového původu.

„Proces posunu lexikální stavby textu k nespisovnosti souvisí zřejmě s celkovými tendencemi stylizace k mluvnosti v uměleckém díle, tedy i s pronikáním ostatních nespisovných prvků [...]“ (Krčmová, 2008, s. 322) V uměleckých textech se méně vyskytují argotické prvky a archaismy, historismy si své postavení zachovaly. Lexikální stavba může také obsahovat publicismy, jež jsou součástí řeči vypravěče i řeči postav. V textech se mohou objevit i citáty, aluze. Velmi důležitou součástí krásné literatury jsou výrazy expresivní. Rozlišují se lexémy s expresivitou kladnou, jejichž nadměrné užití může působit kýčovitě, a expresivitou negativní, která může být prostředkem aktualizace. Pro umělecké texty je charakteristické i úmyslné využívání vztahů, které se ve slovní zásobě vyskytují, tedy synonymie, koheponymie, polysémie, homonymie a antonymie.

Implicitnost a explicitnost v uměleckém vyjádření

Literární dílo spoléhá na spolupráci čtenáře. Ten nejen obsah díla přijímá, ale zároveň ho interpretuje. Implicitnost a explicitnost souvisí především s lexikální stavbou textu. Objevují se konotace věcného významu pojmenovávacích jednotek, asociace formy a denotátu znaku k znakům dalším, které směřují k vybavení představ a souvislostí.

Implicitnosti se dosahuje významovými posuny lexémů. Běžným prostředkem v krásné literatuře je metafora. Jde o „[...] označení jednoho jevu pojmenováním jevu jiného na základě vztahu podobnosti [...]“ (Krčmová, 2008, s. 325) Metafory obsahují jak výrazovou, tak obsahovou stránku, mají funkci estetizující a rozvíjejí spolupráci čtenáře. Velmi často využívaným typem metafory je personifikace. Metonymie je méně frekventovaná.

Explicitnost uměleckých vyjádření představují epiteta a přirovnání. V uměleckých dílech se vyskytují jak přívlastky běžné, tak přívlastky básnické, epiteta. Běžné přívlastky identifikují objekt, kdežto přívlastky básnické mají funkci estetizující. Často používaným prostředkem je rovněž přirovnání. Vznikají i přirovnání metaforická.

Dochází také k motivovanému opakování slov, které má funkci intenzifikační nebo emotivní. Určit hranici mezi těmito dvěma funkcemi je velmi obtížné. Opakování slov se častěji objevuje v poezii, např. anafora, epifora, epanastrofa.

1.4 Autor a dílo

Jáchym Topol

Jáchym Topol se narodil 4. 8. 1962 v Praze. Pochází z umělecké rodiny. Je vnukem katolického spisovatele Karla Schulze a synem dramatika Josefa Topola. Jáchymův bratr Filip Topol je hudebníkem, členem kapely Psí vojáci a manželka Barbara Topolová, roz. Mazáčová, se zabývá divadelní vědou a kritikou. Mají spolu dvě dcery, Marii a Josefínu.

V dětství trávil prázdniny u babičky v Poříčí, kam šel také do 1. třídy kvůli obavám otce po vpádu vojsk Varšavské smlouvy do České republiky. Později se vrátili zpět do Prahy. Vystudoval Gymnázium v Praze-Radotíně, poté nastoupil na střední školu sociálně-právní a od roku 1996 studoval etnologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Obě tyto školy nedokončil. Vystřídal mnoho zaměstnání. Byl topičem, pekařem, nosičem uhlí, skladníkem i prodavačem párků. Během těchto zaměstnání si vždy našel dostatek času na čtení knih, což bylo a je jeho velkou vášní už od dětství, kdy využíval bohatství knihovny svého dědečka. Aby se vyhnul povinné vojenské službě, strávil 4 měsíce v psychiatrické léčebně. Byl diagnostikován jako těžký sociální případ, který je psychicky labilní. Až do roku 1990 pobíral invalidní důchod.

Chodil na bytové semináře, např. k Juliu Tominovi, Martinu Paloušovi nebo Ladislavu Hejdánkovi. V roce 1986 podepsal Chartu 77. K tomuto rozhodnutí ho přimělo zejména stanné právo v Polsku. Byl členem radikální skupiny České děti, jež byla založena Petrem Placákem. Požadovali obnovení Českého království. Zároveň měl svou skupinu Národní třída, ve které zpíval i své texty. Roku 1989 se neúčastnil demonstrací v Praze, protože byl právě v USA na setkání Human Right Watch místo Václava Havla.

Jáchym Topol se podílel na vzniku a vedení mnoha edic a časopisů. Již na gymnáziu začal vydávat samizdatový časopis Violit (1980 – 1982). Spolu s Ivanem Lamprechtem se podílel na založení edice Mozková mrtvice a na vzniku časopisu

Jednou nohou, který byl později přejmenován na Revolver Revue. Do roku 1993 byl jeho šéfredaktorem. Koncem 80. let vznikl politický časopis Sport. Založil ho spolu s Ivanem Lamprechtem, Janem Rumlem a Zbyňkem Petráčkem. V roce 1989 se změnil v Informační servis a následně se prosadil jako politický týdeník Respekt. Dále byl také textovým editorem časopisu Raut nebo členem redakční rady vietnamského časopisu Dien Dan. Díky reportážím ze zahraničí velmi často cestoval. Navštívil např. Irán po zemětřesení nebo Egypt před válkou v zálivu. Svými články, rozhovory, reportážemi o politickém a rasovém násilí, o politických uprechlicích, o utlačování národnostních menšin přispíval do samizdatových periodik (Vokno, Pražské komunikace), do exilových periodik (Čtení na léto, Paternoster) a po roce 1989 do časopisů Babylon, Iniciály, Literární noviny nebo do deníků Lidová demokracie, Lidové noviny nebo Mladá fronta Dnes.

V září 1999 začal vést literární semináře na Literární akademii v Praze. Od roku 2011 je programovým ředitelem Knihovny Václava Havla. Přípravuje literární pořady a spoluvytváří ediční radu. V roce 2012 chtěl kandidovat do Senátu za Stranu zelených. Kvůli zdravotním problémům však odstoupil.

Dílo

Jáchym Topol (Weiss, 2000, s. 7) tvrdí, že rozvodněný potok, který zažil během prázdnin u babičky, prosákl léty až do jeho způsobu psaní. Své knihy píše v záchvatech mánie a vždy je napíše ve velmi krátké době 2 – 3 měsíců. Svými knihami se čtenářům neotevívá. Vydáváním knih zahaluje sám sebe, chce jimi odvrátit pozornost od své osoby. Psaní je pro něj výraz sobectví a egoismu. Když píše, je introvertní, neboť se bojí, že jeho kniha nebude dobrá. Nechce být nikým rušen, a proto využívá tvůrčích stipendií v zahraničí.

Pro jeho tvorbu je charakteristický prožitek roztříštěnosti a chaosu světa, zachycení pocitu bezmocnosti. Postavy a děje vytváří prostřednictvím útržkovitých charakteristik. Při svém psaní využívá prvků obecné češtiny, vulgarismů, vybočení z ustálených syntaktických vazeb.

Mnoho jeho sbírek, např. Eskymáckej pes (1981), Stěhovavá tvář (1983), a jednoaktovka Poslední dny Pársa (1980) vyšly v samizdatu. V raných básních se Jáchym Topol stylizoval do znučeného diváka a démonického chrliče, který pozoruje každodenní život a kritizuje normalizační dobu. Tento typ básní vyšel i ve sbírce Miluju

tě k zbláznění (1991), která obsahuje výbor sbírek ze samizdatu: Náhodnejch 23, Vlhký básně a jiný příběhy, Krajina s Indiánama. Ve sbírce V úterý bude válka (1992), jež obsahuje sbírky V úterý bude válka, Můžeš zmizet a Duchové, se objevilo téma tázání po místě člověka ve světě, obraz skepse, nejistoty a touhy po vzpouře vůči danostem.

Většina prozaických děl se odehrává kolem roku 1968 a v polistopadovém prostředí roku 1989. Objevují se prvky ironie, nadsázky, aluzí, absurdity a podobenství. První próza Sestra (1994) zachycuje život skupiny mladých lidí na konci 80. let a počátku 90. let 20. století. Román zaznamenal velký úspěch a patří k nejpřekládanějším polistopadovým českým románům. Fragmenty románu byly zhudebněny skupinou Psí vojáci a roku 2008 byl román zfilmován Vitem Pancířem. Dvojjazyčnou povídku Výlet k nádražní hale (1994) napsal ve spolupráci s Alexem Zuckerem. Román Anděl (1995), odehrávající se v prostředí narkomanů, byl rovněž zfilmován roku 2000 Vladimírem Michálkem pod názvem Anděl Exit.

Roku 1997 vyšla Trnová dívka, což jsou převyprávěné příběhy severoamerických indiánů, o jejichž kulturu, mýty a legendy se Topol velmi zajímá. Román Noční práce (2001) představuje příběh dětí v české vesnici roku 1968. V prostředí plném malicherností a rasismu, poníženém dětství a války se odehrává román Kloktat dehet (2005). Supermarket sovětských hrdinů (2007) obsahuje 6 kratších beletristických textů, mezi nimiž je např. Zlatá hlava, Karty jsou rozdaný nebo dramatický text Cesta do Bugulmy. Roku 2008 vyšla ve spolupráci s fotografem Karlem Cudlínem kniha Cestou na východ, jehož fotografie Topol doplnil svými texty. Jeho nejnovějším dílem je novela Chladnou zemí (2009) o poválečném Terezíně, která se měla původně jmenovat Ďáblova dílna.

Jáchym Topol psal od začátku texty pro skupinu svého bratra Psí vojáci, dále pro svou skupinu Národní třída a od roku 1992 pro zpěvačku Moniku Načevu. Za svá díla obdržel řadu ocenění. Získal Cenu Toma Stopparda (1988) za sbírku Miluju tě k zbláznění, Cenu Egona Hostovského (1995) za román Sestra, román Kloktat dehet se stal Knihou roku 2005 v anketě Lidových novin a za novelu Chladnou zemí obdržel Cenu Jaroslava Seiferta (2010). Jeho díla jsou překládána do mnoha jazyků, např. do němčiny, maďarštiny, polštiny, angličtiny, norštiny nebo španělštiny.

1.5 Recenze románu Noční práce

Lenka Jungmannová Jak psát o nové knize Jáchyma Topola?

L. Jungmannová (2001, s. 8) uvádí, že od počátku devadesátých let dochází k hledání „nového románu“, které je způsobeno společenskými změnami a novou generací odborníků. Právě Jáchyma Topola považuje za takového autora. Román Noční práce je nejpovedenějším propojením originální autenticity a imaginace. Zamýšlí se nad tím, že už titul tuto domněnku dokládá, neboť může být chápán v singuláru i plurálu a důležitá jsou také motta knihy.

Pro L. Jungmannovou (2001, s. 8) je román díky námětu více či méně autobiografický a zároveň připouští, že ráz společenské atmosféry odkazuje k dílu Josefa Topola Konec masopustu. Románovou dobu charakterizuje jako „poločas rozpadu“ promítající se jak v historii velké, tak i v individuální. Dále rovněž tvrdí, že podle Topolova zachycení venkovského života může být román řazen k českému venkovskému románu. Avšak obec zde má spíše funkci zatemňující než osvěžující a obyvatelé nepředstavují obvyklé venkovské typy. V románu se objevují i typické znaky tohoto žánru, a to pohřeb (v čemž spatřuje podobnost s Hrubínovou Romancí pro křídlovku) či hospodské spory. Topol také občas využije básnického jazyka a v tom vidí další spojitost s Koncem masopustu.

Co by mohli podle ní vytýkat ti, kteří se snaží o vymezení současného románu, je, že román není ze současnosti, ale jde o historickou prózu a před tím je třeba román bránit, neboť „[...] tu totiž zdaleka není vykreslena jen historie jedné osoby či generace, ale dochází k vyobrazení moderního osudu jednoho národa. To vše se dnes očekává právě od románu.“ (Jungmannová, 2001, s. 8)

Josef Chuchma Noční práce je přikrytá podivnou tmou

Jáchym Topol je podle J. Chuchmy (URL1) živelným autorem. Tato živelnost je sugerovaná řečovým proudem hovorového jazyka, avšak nový román Noční práce tuto ustálenou charakteristiku zpochybňuje. Topol totiž tvoří vědoměji, než se očekává. Dílo se jeví jako další spontánní a suverénní vypravěčské gesto. Věty se ještě zkrátily a typicky napíná výrazivo. Realističnost je ale zpochybňovaná zázraky, záhadami a vidinami. Dílo se stává podobenstvím, ale J. Chuchma se ptá čeho?

Podle něj si Topol uvědomuje, že již vyčerpal městské téma, a proto si zvolil téma minulosti. Některé pasáže jsou vynikajícími evokacemi dětských her či zbabělosti dospělých. Bohužel se však úhrnný smysl jaksi ztrácí a v popředí stojí jazyk a styl. Podle J. Chuchmy (URL1) by se chtělo tvrdit, že román postrádá téma, avšak připouští, že Topol se snažil stvořit cosi na způsob mýtu. V Noční práci je mnoho nevyřčeného a jde o „[...] román poněkud literátsky a profesionálně odvedený v tom méně šťastném významu.“ (Chuchma v URL1)

Viktor Šlajchrt Globální pochoutka

V. Šlajchrt (URL3) uvádí, že děj Noční práce se odehrává v napůl snovém prostoru a rozvíjení příběhu jakoby unikalo vědomé kontrole. Základem díla jsou mytické prvky prolínající celým vyprávěním. Mytický rámeček podle něj nepůsobí vyumělkovaně, neboť Topol děj ožívuje příběhy. V románu se rovněž objevují motivy, které uvedl jako vlastní zážitky v knižním rozhovoru. Díky tomu někteří kritikové považují román za autobiografický. To však V. Šlajchrt (URL3) vyvrací, protože Topol využil svých vzpomínek k vytvoření vnitřního světa dospělejšího Ondry. Stejně tak děj románu se odehrává u hranic s Polskem a nikoliv v Posázaví. Román je tedy spíše jakýmsi filmem, který slučuje hrané i dokumentární sekvence.

V románu Noční práce Topol usiluje o větší formální kázeň, zůstává ale sugestivním vypravěčem. V tajemné atmosféře se ztrácí sám smysl děje a žádnou záhadu se nesnaží dořešit. V. Šlajchrt (URL3) avšak uznává, že asi těžko by se hledal jiný autor, který by zachytil určité pasáže tak autenticky (např. alkoholický záchvat matky). Topolův román je globální, neboť zachycuje určité události, které si svět s Českou republikou spojuje, a tím dokáže zaútočit na světovou literaturu.

Jaromír Slomek Druhý pokus o paměti?

Pro J. Slomka (2001, s. 16) je Jáchym Topol osobitým autorem s vyhraněným rukopisem. Noční práci považuje za autobiograficky laděnou prózu, neboť jsou zde líčeny vzpomínky, které Topol zmínil v knižním rozhovoru Nemůžu se zastavit. Za velmi vydařenou považuje jazykovou stránku románu. Postavy jsou skvěle jazykově odstíněny, ačkoliv místy až příliš básní. Pro J. Slomka představuje román „[...] podobenství o životě, smrti, odpovědnosti, svobodě, iniciaci, lásce a vzdoru.“ (Slomek, 2001, s. 16)

Martin Pilař Bůh má pořád indiánský rysy... Kultovní román?

M. Pilař (URL2) se ve své recenzi zamýšlí nad kultovními romány v českém prostředí. Po anglickém překladu románu *Sestra* byl Jáchym Topol srovnáván s typickými osobami kultovní prózy. Pokud tedy jde o *Sestru* a *Anděla* je srovnání podle M. Pilaře (URL2) na místě, avšak próza *Noční práce* se výrazně liší. Celým románem prostupují sny, staré moudrosti, zázraky a severská mytologie. Oživil také smysl pro detail a představuje zde jakýsi stylistický minimalismus.

Pilař si myslí, že Topol sice trochu ukročil z cesty, která ho vedla ke kultovní próze, ale ne úplně, neboť patří mezi autory píšící stále stejné texty. Vzepřel se také mašinerii kultovní prózy přesunující se v českém prostředí do centra literárního dění a zůstal sám, což jeho psaní velmi svědčí.

Oldřich Vágner Noční práce demytizuje vyprávěním

Pro O. Vágnera (URL4) je *Noční práce* křížením „světonázorů“ a mýtů. Za velmi důležitý považuje narativní tok, který se téměř z poloviny nekryje s hlavní dějovou osou. Dochází také ke splývání pásma vypravěče a pásma postav. Členění textu se neřídí konvenčními pravidly pro segmentaci textu, které by mohly zničit jeho jedinečnost. Všechny tyto prostředky nemají vliv na srozumitelnost. Text mu připomíná vícehlasý zpěv. Podle něj je *Noční práce* „[...] povedeným plodem stejného úsilí svého autora.“ (Vágner v URL4)

2. Praktická část

2.1 Textová výstavba

Kompozice

Text románu je epický a je zachycen v er-formě. Děj vyprávěný chronologicky se často střídá s retrospektivními částmi. Vzpomínky se například týkají minulosti vesnice během 2. světové války a po ní, osobních zážitků nebo soužití s matkou alkoholičkou: *Chodívali za ní, brali jí láhve. Pít začínala odpoledne a večer na svoje skryše zapomínala. Vzala láhev z prádelníku, napila se, zas láhev schovala, [...]* (33).

Horizontální členění

Horizontální členění textu je tvořeno metaforickým názvem Noční práce. Může být chápán jako singulár i plurál. Titul je citován téměř uprostřed prózy: *Slezej se po nocích, pokračoval velitel. Říkaj nesmysly. Lezou přes hranice sem tam. [...] Dohlídni teda na ně. Zastav tmářství. Konečně to zastavit, utnout zlu tipec, to je naše noční práce. Chápeš soudruhu?* (138). V této části se čtenář dozvídá, na co název odkazuje. Úryvek je pronášen velitelem, pro kterého je komunistický režim důležitý a jako nejdůležitější spatřuje šíření této ideologie. Text je rozdělen na 10 kapitol. Střídají se kapitoly delší s kratšími.

Vertikální členění

Z hlediska vertikálního členění je román rozčleněn do pásma vypravěče a pásma postav. Řeč postav není oddělena od řeči vypravěče uvozovkami. Tím dochází k většímu začlenění do textu. V pásmu postav se vyskytuje nejen přímá řeč, ale také řeč nevlastní přímá a polopřímá. Dialogy působí jako skutečný hovor.

Nevlastní přímá řeč se od přímé řeči liší pouze graficky, neboť není vyznačena uvozovkami. Jinak jsou všechny znaky přímé řeči zachovány. Zachycuje citový a intimní život postav, je jí často realizován vnitřní monolog: *Do prdele, řekl si Frída. Dyť já to ještě umim. Dyť já popsal hory sešitů. Já se hlásil s odpovědima! Já byl taky student v saku a kravatě, kurva.* (84).

Polopřímá řeč je propojena s pásmem vypravěče i postav. S pásmem vypravěče ji spojuje, že není vyznačena uvozovkami a 3. osoba. S pásmem postav ji pojí

prostorová a časová orientace, všechny slovesné časy a lexikální prvky. Příklad z románu je: *Nemůže škrábat brambory, když je děda mrtvej. Když se to všechno stalo.* (59). Pokud v díle nejsou uvozovky použity ani pro přímou řeč, je mnohy velmi složité tyto druhy řeči rozlišit.

2.2 Foneticko-fonologická rovina

2.2.1 Pásmo hlavních postav

Pásmo postavy Ondřeje

V pásmu postavy Ondřeje se vyskytuje tzv. zúžené í/ý místo é v kmenech slov: *nýst* (25), *odlítáme* (38), *nenavlík* (249). Poslední dvě zmíněná slova se dnes řadí k hovorové češtině. Zároveň je zachycena spisovná varianta slova *lézt* (149). Dochází ke krácení samohlásek v podstatných jménech: *domu* (133), *pani* (212), zájmenech: *muj* (93), *s kym* (217), *timhle* (235) a nejvíce se krácení projevuje u sloves: *vrazím* (15), *není* (22), *chodím* (26), *uvidím* (60), *koupím* (122), *prosim* (124), *kymácím* (130), *puďu* (155), *spím* (164), *vyleštím* (212), *nerozumím* (217). Naproti tomu dochází ke dloužení samohlásek vyjadřující překvapení: *tý jo* (42), srozumění s určitou skutečností: *áha* (106), vyhnutí se odpovědi: *ále* (168).

Objevuje se vypouštění j na začátku slov: *eště* (25), *dem* (41), *menuješ* (150), *ste* (152), *sou* (221) i uprostřed slov: *pod'* (41), *přídu* (122), *nepučím* (151) a u slova nějaký se j ztratilo i s celou slabikou: *ňáký* (211). Zaznamenan je i spisovný tvar *jsem* (22), avšak ve velmi malém počtu. Také se vyskytuje vynechané l uprostřed slova: *voe* (134) a t ve slově *kerej* (134). K dalšímu zjednodušení souhláskových skupin dochází u souhlásky k před jinou závěrovou souhláskou: *dyž* (39) a dále u slova *vždyť*, tedy *dyť* (61).

Jiným typickým projevem obecné češtiny, který je taktéž užit, je ej v koncokách slov (viz morfologická rovina) i v jeho kmenech, a to u podstatných jmen: *strejda* (29), *zejtra* (39) a sloves: *cejtit* (53), *nedejcháš* (60), *smejčit* (121), *bejt* (224). Protetické v se vyskytuje u podstatných jmen: *vobraz* (34), *vokna* (111), *vokurku* (175), přídavných jmen: *vobrovská* (130), zájmen: *vona* (39), *von* (59), sloves: *vodjeli* (111), *vopilej* (130), *vodnesu* (147), *vodírá* (150), *vodvedli* (172), *voženit* (219), příslovci:

vodkad' (194), předložek: *vod* (232), *vo* (258) a zároveň uprostřed slov *nevotravuj* (169) a *dovopravdy* (219).

Pásmo postavy Malého

V pásmu postavy Malého je zaznamenáno tzv. zúžené í místo é v kmenech slov, které se již řadí k hovorové češtině: *líp* (25), *převlíct* (172). Krácení samohlásek se projevuje především u sloves: *zkusim* (24), *nevím* (28), *není* (32), *vidím* (49), *jedi* (51), *spim* (168), *pude* (170), *nemyslim* (172), *povídáš* (172) *vědi* (174), *přemejšlim* (177), *říkáš* (247) a u příslovce *předtím* (173). Dále se vyskytuje dloužení samohlásek u podstatných jmen: *mamí* (42), *na báru* (175), *tatí* (242) a u slovesa *přide* (181). V některých případech se objevuje několik napsaných samohlásek za sebou na konci slova: *mamííí* (39), *hurááá* (43), *tvojeé* (52), *maláá* (52), *holčičkáá* (52), *tadýý* (52), *nashlééé* (238), které většinou poukazují na radost a pištění.

Vynechávání hlásky j se projevuje na začátku i uprostřed slov: *sme* (14), *eště* (24), *dem* (24), *pod'* (48), *pučovala* (170) a u slova nějaký zaniklo j i s celou slabikou: *ňáký* (171). Dochází také k vynechání k před jinou závěrovou souhláskou: *dybych* (53), *dyž* (38) a místo slova vždy se objevuje tvar *dycky* (25) a místo slova vždyť tvar *dyť* (59) i *dyk* (60). Rovněž se vyskytuje méně obvyklé seskupení hlásek působící expresivně: *čuchni* (14), *kecáš* (14).

Dochází ke změnám spisovného ý v nespisovné ej v koncovkách (viz morfologická rovina) i v kmenech slov: *přemejšlim* (170), *nejvejš* (176). Protetické v se objevuje u podstatných jmen: *voběd* (171), *voheň* (175), *voči* (176), přídavných jmen: *vostatní* (170), *votevřený* (176), zájmen: *vona* (39), *voni* (171), u číslovky *voba* (34), u sloves: *vohrnu* (44), *vodveze* (170), *vodešla* (171), *vopírá* (172), *vobula* (174), u příslovčí: *vodkad'* (171), *vodsad'* (174) a uprostřed slova *nevodejde* (171).

Pásmo postav - obyvatelé vesnice

V pásmu obyvatel vesnice se taktéž projevuje tzv. zúžené í/ý místo spisovného é: *dovízt* (133), *utýct* (142), *mlíko* (160), *smíst* (205). Objevují se také podoby slov, které jsou dnes považovány za hovorové: *svlíká* (19), *vlítnou* (63), *nejlíp* (72), *dohlídni* (138). Velmi často se vyskytuje krácení samohlásek u sloves: *povídám* (20), *sedím* (22), *myslim* (64), *řehonim* (71), *utopim* (76), *stuj* (106), *nebojim* (113), *neztratim* (117), *pudem* (122), *vrátim* (181). V menší míře se potom objevuje u podstatných jmen:

Amíkum (63), *kostelíkem* (128), přídavných jmen: *sviňským* (127), *v rudým* (137), *v kukuřičným* (138), zájmen: *tim* (63), *muj* (93), *tvuj* (93) a příslovci: *dolu* (119), *předtim* (189).

Výjimečně je délka samohlásky dodržována: *sloužím* (136), *hlásím* (163). Rovněž dochází k dloužení samohlásek vyjadřující často ironii, povzdechnutí si, pohrdání: *ále* (20), *ách jo* (93), *pardón* (203), *kdepák* (213), *hoší* (227), *reflektórem* (227), *ták* (230). V některých případech je užito několik psaných samohlásek za sebou jak uprostřed slova, tak i na konci: *tááákhle* (74), *fííí* (112), *strááášnááá* (112), *v bléédým světlééé hvězdyý* (223), *v poslédku* (223), *hóódnej* (224), *lááskavéej* (224), *Pááána* (234), které představují nejčastěji zpěv a případné předvedení nějaké činnosti.

Frekventované je vynechání j na začátku a uprostřed slov: *dem* (18), *ste* (21), *menuju se* (26), *pod'* (66), *eště* (69). U slova nějaký opět došlo k zaniknutí j i s celou slabikou: *ňáký* (70). Souhláska k je vynechána před jinou závěrovou souhláskou: *dyž* (19), *dyby* (88). Další zjednodušení souhláskových skupin představují slova: *rači* (63), *vemu* (67), *kerej* (72), *dyť* (82), *dyk* (84), *kucí* (125), *vodpuste* (201). Naopak také dochází ke vkládání samohlásky j u slova *není*: *nejní* (19).

Projevuje se změna spisovného í/ý v nespisovné ej v koncovkách (viz morfologická rovina) i v kmeni u podstatných jmen: *zejtra* (31), *vejškou* (73), *mlejn* (132), *vejložky* (141), *tejden* (146), *skrejš* (178), u sloves: *bejt* (69), *nehejbaj se* (71), *mejlí* (89), *dejchat* (106), *rozhejbou* (114), *cejtim* (120), *přemejšlej* (148), *bejvalej* (227), *zaplejtaly* (245). Zaznamenáno je slovo *kejhák* (125), které se v tomto tvaru používá i ve spisovném projevu.

Protetické v se vyskytuje u podstatných jmen: *voči* (73), *z vokresu* (82), *voběti* (128), *votázku* (136), *voblek* (181), *vodznaky* (192), *vobličej* (217), *vobrazech* (225), přídavných jmen: *vošklivý* (128), *vopatrný* (131), *vosobního* (222), *vokovanému* (225), zájmen: *vona* (19), číslovek: *vobě* (185), sloves: *vodjedeš* (22), *vomlouvám* (75), *voblafnu* (83), *vodhodit* (105), *vomotanej* (117), *votevřel* (185), *vodevzdejte* (206), *vodral* (233), příslovci: *vobčas* (84), *vodkud'* (249), předložek: *vo* (78), *vod* (109), *vokolo* (127) a uprostřed slova *nevodpočinou* (128).

Dochází také ke změnám k v g: *cirgus* (102), *vod cigánskýho* (228) a k asimilaci sch v sk: *skovával* (127), které ovšem nejsou frekventované.

2.2.2 Pásmo vedlejších postav

V pásmu vedlejších postav se vyskytuje jak spisovná čeština, tak i prvky češtiny nespisovné. Spisovná čeština se týká především policistů z Prahy a otce Ondřeje a Malého. Ovšem i u nich se objevují prvky češtiny nespisovné jako u ostatních postav.

Je tedy vypouštěna souhláska *j* na počátku slov: *eště* (13), *sme* (35), *deme* (43). Zároveň se u slova nějaký ztratilo *j* i s celou slabikou: *ňáká* (244). Vyskytuje se krácení samohlásek: *musim* (14), *povídám* (35), *rozumím* (47), *prosim* (54), *muj* (56), *neni* (233). I zde je ve dvou případech zaznamenáno více napsaných samohlásek za sebou: *Máááj* (46), *áááách* (46).

Změna *ý* v *ej* se opět vyskytuje v koncovkách (viz morfologická rovina) i v kmeni slov: *jakejpak* (51), *dejchám* (243). Rovněž se objevuje protetické *v*: *vodpustí* (35), *votoč* (47), *vo* (56).

2.2.3 Pásmo vypravěče

V pásmu vypravěče je zastoupena ve větší míře čeština spisovná, ale i zde se projevují prvky češtiny nespisovné.

Vyskytuje se tzv. zúžené *í/ý* místo *é* ve slovech, která jsou již považována za hovorová: *odlítnout* (25), *líp* (32), *navlíknout* (41), *zahlíd* (162), ale také ve slovech, která jsou nadále klasifikována jako nespisovná: *dýl* (27), *utýct* (152). Objevují se slova s méně obvyklým seskupením hlásek působící expresivně: *šťouchnul* (11), *s chechotem* (12), *čuchal* (12), *chňapali* (17), *šťoural* (19), *s bzukotem* (25), *chlemstali* (27), *fňukal* (33), *mrskla* (45), *pošťuchovali se* (53), *vrzla* (71), *chrchlá* (108), *mžournul* (168), *prsklo* (180), *řukat* (197), *zakňoural* (241). Dochází k vynechávání hlásek: *začli* (164), *dyž* (173).

Objevuje se změna spisovného *í/ý* v nespisovné *ej*: *kejv* (52), *slejšali se* (102), *nehejbal* (248), *nenalejvala* (249). Protetické *v* se vyskytuje ve slovech: *voprašoval* (75), *nevoddychly* (81).

2.2.4 Shrnutí

Ve všech pásmech postav je zachycena většina projevů obecné češtiny, které se ve foneticko-fonologické rovině jazyka vyskytují, např. změny *í/ý* > *ej*, *í/ý* > *é*, krácení samohlásek. Nejzřetelněji jsou tyto jevy zachyceny v pásmu postav Ondřeje, Malého a obyvatel vesnice. V pásmu postavy Malého, obyvatel vesnice a v pásmu vedlejších

postav se vyskytuje několik napsaných samohlásek za sebou, čímž autor poukázal na prodlužování slov. I v pásmu vypravěče se objevují prvky obecné češtiny, avšak ve foneticko-fonologické rovině v menší míře.

2.3 Morfologická rovina

2.3.1 Pásmo hlavních postav

Pásmo postavy Ondřeje

V pásmu postavy Ondřeje mají všechna skloňovaná slova koncovku -ma v 7. pádu množného čísla, která do obecné češtiny pronikla z tzv. dvojného čísla, duálu: *s Límanama* (107), *chodbama* (111), *s křížema* (111), *s mrtvejma* (131), *s gigantickejma mimozemskéjma civilizacema* (133), *vlasama* (156), *s chlapama* (164), *za klukama* (221), *s vojákama* (247).

U přídavných jmen vzoru mladý se vyskytuje nespisovné ej místo ý v koncovkách: *je vysokej* (29), *je mrtvej* (59), *novej chlap* (59), *seš nemocnej* (225), *seš nastydlej* (227), *byl mokrej* (232) a nespisovné ý místo é v koncovkách: *nic jinýho* (22), *na obrovským vynálezu* (38), *malý dítě* (39), *mrňavý lidský hlavičky* (50), *Patentovýho úřadu* (111), *cikánskýho baráku* (155), *světlý vlasy* (221).

Tato změna se rovněž projevuje v zájmenech s adjektivním skloňováním: *žádný věci* (22), *v takovým (košíku)* (120), *nějaký hadry* (165), *mý triko* (211), *svý ségre* (211). U ukazovacího zájmena ty je užívána kratší podoba *tě* (22), u přivlastňovacího zájmena můj se vyskytuje delší podoba *moje* (152). Objevuje se také hovorová podoba zájmena *tento*: *timhle* (235) a nespisovná podoba zájmena *takový*, ke kterému je připojena koncovka -dle: *takovejdle* (226). Dochází také k použití chybné délky u tvaru *ji* ve 4. pádu: *kde ste jí vzali (lod'ku)* (152) a ke krácení *í* u zájmena *on*: *s nim* (153).

Dále se objevuje zakončení 1. osoby čísla množného na -m: *jedem* (13), *nejdem* (124), *vemem* (221), *zdrhnem* (226), *utečem* (240), *budem* (256), *nenajdem* (256), *sežerem* (258). Je rovněž zaznamenána spisovná varianta slova *utečeme* (220). U slovesa být dochází k užívání nespisovného tvaru 2. osoby čísla jednotného *seš* (227). Místo základního tvaru pomocného slovesa *jsi* se užívá zkrácená podoba -s u přičestí 1-ového: *viděls* (50), *říkals* (172), u zájmen: *tohle je mi divný*, *cos říkal na trati* (130) a u příslovcí: *Kdes vzal ten svícen?* (174). Podmiňovací tvar pomocného slovesa být

v přítomném kondicionálu má v 1. osobě čísla množného formu: *Měli bysme sem dát mucholapku.* (171).

Vyskytuje se také přičestí činné typu nes bez koncového slabičného -l: *moh* (25), *nesved* (50), *propích* (150), *sed* (156), *nepotlouk* (165), *uzved* (170), *říz* (258), *splet* (259). Ve 3. třídě u vzoru kupuje se objevují v 1. osobě čísla jednotného tvaru s hovorovou koncovkou -u: *slibuju* (60), *děkuju* (219). Ve 4. třídě u vzoru prosí je užívána ve 3. osobě čísla množného nespisovná koncovka -ej: *vařej* (14), *vyrazej* (25), *poručej* (107). V 5. třídě u vzoru dělá se vyskytuje ve 3. osobě množného čísla nespisovná koncovka -aj: *počkaj* (25), *dělaj* (123), *koukaj* (155), *schovaj* (173), *neznaj* (174), *ptaj* (213), *umačkaj* (224).

Dalším typickým projevem je nerozlišování životnosti: *sme zamčený* (155), *ty sou starý (cikáni)* (155). Zřejmě, aby autor zachoval tento ráz, dochází ke gramatickým chybám u životného rodu: *tankisti mrňavý* (149), *sme byli eště malý* (170). Zároveň své zastoupení mají nespisovné koncovky u středního rodu: *Ty letadla byly krásný.* (133). Velmi frekventovaným slovním druhem jsou citoslovce, která posilují komunikační kontakt. Především jsou to citoslovce emocionální: *brrr* (14), *eh* (58), *ach jo* (107), *uch* (149), *au* (217), *ech* (219), ale i kontaktní: *čoveče* (133), *vole* (171) a onomatopoická: *bzzz* (131) *mňau* (133), *šplouch* (154), *cha cha* (154).

Pásmo postavy Malého

V pásmu postavy Malého se rovněž vyskytují prvky obecné češtiny. V 7. pádu čísla množného se objevuje koncovka -ma u podstatných jmen: *s holkama* (168), *před komunistama* (171), *před tankama* (225), *s lucernama* (259) a u zájmen: *s náma* (168).

Přídavná jména vzoru mladý mají nespisovnou koncovku -ej: *je mrtvej* (32), *seš pitomej* (44), *seš hnusnej* (50), *je divnej* (59), *cikánskej barák* (256) a nespisovnou koncovku -ý: *mrňavý (kukuřice)* (19), *strašný zvíře* (48), *má různý (rtěnky)* (50), *nebylo to špatný* (60), *celýho mě pokřtili* (168), *sou unavený (holky)* (176), *malý (svícny)* (179).

Tato změna se objevuje i u zájmen s adjektivním skloňováním: *jaký (ještěrky)* (50), *do žádnýho bunkru* (173), *každýmu* (176). K ukazovacím zájmenům tento a tato je připojena nespisovná koncovka -dle: *tadle* (50), *tendle* (175).

U sloves 1. osoby množného čísla dochází k užívání kratší koncovky -m: *nelezem* (105), *chcem* (179), *jedem* (232). Sloveso být má nespisovnou podobu *seš*

(171) místo spisovného tvaru *jsi*. Rovněž je zachycena zkrácená podoba *-s* u přičestí 1-ového: *slíbils* (60), *viděls* (171), *strašils* (177), *nechals* (225), *nebyls* (226), u zájmen: *tys to věděl* (32), *tos měl vidět* (172) a u příslovci: *Kdes byl?* (224). U spojení slovesa *pojď* a příslovce *sem* se objevuje nespisovný tvar *pocem* (24). Podmiňovací tvar pomocného slovesa *být* v přítomném kondicionálu má v 1. osobě čísla množného podobu: *propadli bysme se* (105), *spadli bysme* (105), *tak bysme třeba nebyli my* (170).

Je zaznamenáno přičestí činné typu *nes*, tedy bez koncového slabičného *-l*: *jed* (14), *ufík* (24), *spad* (171), *bouch* (172), *šáh* (177), *prásk* (178), *nastyd* (225), *nes* (225), *lek* (257). Ke slovesům 3. třídy vzoru *kupuje* přistupuje hovorová koncovka *-u* v 1. osobě čísla jednotného: *děkuju* (168). Slovesa 4. třídy vzoru *prosí*, *trpí*, *sází* mají ve 3. osobě množného čísla tvary s nespisovnou koncovkou *-ej/-ěj*: *voněj* (14), *vařej* (14), *válej* (174), *choděj* (174), *viděj* (176), *visej* (177). U sloves 5. třídy vzoru *dělá* se ve 3. osobě čísla množného vyskytují nespisovné koncovky *-aj*: *chutnaj* (19), *ptaj* (171), *nechechtaj* (173), *volaj* (176).

Rovněž dochází k nerozlišování životnosti: *tyhle lidi* (226), ke gramatickým chybám: *sme byli malý* (170) a k užití nespisovných koncovek u středního rodu: *ty doučata* (172). Opět je užíváno citoslovci emocionálních: *au, au, au* (30), *jé* (61), kontaktovcích: *hele* (24), *vole* (168) a onomatopoických: *dup, dup* (172), *chacha* (173), *háhá* (258).

Pásmo postav – obyvatelé vesnice

V pásmu obyvatel vesnice končí 7. pád čísla množného nespisovnou koncovkou *-ma* u všech vzorů podstatných jmen: *s Rusákama* (63), *se strojčkama* (84), *válčkama* (88), *s duchama* (92), *za prčkama* (105), *maticema* (117), *před blesčkama* (126), *stezčkama* (244), u přídavných jmen: *s něžnejma bradavčkama* (109), *s majorskejma prachama* (140), *vyhnanýma hrdineskejma eposama* (183), *pichlavejma větvičkama* (252) a u zájmen: *s těma tancema* (74), *se svejma ratolestma* (86), *s váma* (189), *před všema lidma* (210).

V 7. pádu č. množného se dále vyskytuje nespisovná koncovka *-ima* u podstatných jmen: *s odpovědima* (84), *pod bičkima* (139), *s dětima* (140), *s bratřima* (183), *řečkima* (205). Podstatná jména adjektivního skloňování mají nespisovnou koncovku *-ej*: *hostinskěj* (206). Objevil se také tvar *okurek* (87), tedy rod mužský, který

je typický pro východní Čechy a severní Moravu. U podstatného jména nesmysl je v množném čísle zaznamenána podoba *nesmysle* (228).

U přídavných jmen vzoru mladý je užívána nespisovná koncovka -ej: *malej chlap* (22), *lidskej život* (69), *vosedlanej kůň* (89), *seš vyřízenej* (117), *po prázdnejch barácích* (127), *dobrej kříž* (141), *pěknej voblek* (181), *morovejch kopcích* (234) a nespisovná koncovka -ý: *ucpaný silnice* (62), *studený ráno* (69), *je to zapsaný* (78), *smutný věci* (88), *prázdný baráky* (128), *tatarský poklady* (201), *zázračného dne* (227). Rovněž je zaznamenána koncovka -ej u vzoru jarní: *cizej* (198). Zcela výjimečně se objevil i tvar spisovný: *o zlé matce* (184).

Tyto změny se projevují i u zájmen adjektivního skloňování: *každej* (20), *žádnej bordel* (70), *ze svý představy* (100), *po tvým fotrovi* (111), *u mý báby* (122). Dochází k užívání ukazovacích zájmen charakteristických pro mluvený projev: *ty vaše spolky* (127), *ty kofoly* (131), *ten kocour* (133). Vyskytují se kratší tvary zájmena ty: *prosim tě* (22), *jebu ti* (67) a delší tvary zájmena můj: *moje* (66) a tvůj: *tvoje* (126). U neurčitého zájmena všichni je vedle běžného tvaru zaznamenána podoba *všici* (71) a pro východní Čechy typická podoba *všecky* (202).

Ukazovací zájmeno rodu mužského čísla jednotného tento má podobu hovorovou: *tenhle* (71) a nespisovnou podobu: *tenhlencten* (127), *tajdletoho* (93). U ukazovacího zájmena rodu ženského tato se objevuje tvar ve 2. pádu čísla jednotného: *do týdle řeky* (86), ukazovací zájmeno rodu středního čísla jednotného tento má nespisovné tvary: *todleto* (119), *todlencto* (120), *todle* (125) a čísla množného: *tyhlety* (88). Ve 4. pádu čísla jednotného zájmena ona je použita chybná délka: *už jí neuzvedne (chalupu)* (88), *Probodnu jí dýkou.* (191) a u zájmena on je krátké í: *s nim* (195).

Základní číslovka sedm má výslovnostní variantu: *sedum* (141), rovněž násobná číslovka: *sedumkrát* (128). U číslovky řádové druhý se vyskytuje podoba s nespisovnou koncovkou -ej: *druhej* (205).

U sloves 1. osoby čísla množného se objevuje kratší koncovka -m: *vezmem* (27), *tancujem* (70), *nelezem* (105), *nežijem* (110), *zasypem* (116), *nestihnem* (129), *zůstanem* (183), *připijem* (207), *uzavřem* (253). Jsou také v malé míře zaznamenány plné tvary: *nařežeme* (112), *půjdeme* (216). Místo spisovného tvaru pomocného slova jsi se užívá zkrácená podoba -s u l-ového přičestí: *přijels* (18), *měls* (71), *byls* (89), *viděls* (159),

poslals (190), *chodils* (209), *věřils* (210), *hlídals* (228), u přídavných jmen: *Celous mě zlíl, blbče.* (23), u zájmen: *Tos mi dal.* (29), *tys to dělala* (77), *Cos to řek?* (147).

Podmiňovací tvar slovesa být se v přítomném kondicionálu objevuje v 1. osobě čísla množného ve tvaru: *klidně bysme* (86), *žili bysme* (86) a rovněž ve vedlejší větě ve spojení se spojku *kdyby*: *co ty na to, dybysme tady já a ještě jeden soudruh* (205). Vyskytuje se přičestí činné typu *nes* bez koncového -l: *voběh* (62), *moh* (69), *upad* (71), *pokop* (83), *přived* (110), *pomát* (127), *doslech* (142), *lek* (179), *splách* (185), *zalez* (204), *utek* (219), *nepad* (225). Je zachycen i spisovný tvar: *četl* (216). U spojení slovesa *pojd'* a příslovce *sem* je užit nespisovný tvar *pocem* (96).

Slovesa 1. třídy v 1. osobě čísla jednotného mají hovorovou podobu s koncovkou -u: *uvážu* (79), *pláču* (199), *seřežu* (202). Rovněž u sloves 3. třídy se objevují v 1. osobě čísla jednotného hovorové tvary s koncovkou -u: *jmenuju se* (28), *umeju* (64), *nepiju* (70), *podivuju* (79), *zabidluju* (86), *děkuju* (89), *raduju* (119), *pobiju* (184) a v 3. osobě čísla množného hovorové tvary s koncovkou -ou: *nesmějou* (79), *přikrejou* (82), *mordujou* (110), *kupujou* (132), *provozujou* (138), *přisajou* (189), *žijou* (225).

U sloves 4. třídy čísla množného se vyskytuje nespisovná koncovka -ej/-ěj: *honěj* (83), *platěj* (133), *stojej* (139), *odcházej* (139), *obstojej* (180), *rozkřičej* (231). Slovesa 5. třídy mají ve 3. osobě čísla množného nespisovnou koncovku -aj: *poslouchaj* (62), *sbíraj* (118), *říkaj* (128), *zdrhaj* (130), *vřískaj* (139), *znaj* (231). Dochází k nerozlišování životnosti: *ty Bulhaři* (63), *některý náboženský černoši* (71), *ty přísný soudruzi* (83), *žádný cigoši* (130), *sme zabezpečený* (227) a ke gramatickým chybám: *samý chlapi* (70), *byli sme pořádně opilý* (87). Objevuje se užití nespisovných koncovek u středního rodu: *ty piva* (82), *ty děvčátka* (126), *svý práva* (201), *tyhle kamna* (212).

Příslovce *tady* má nespisovnou podobu: *tajdle* (70). K příslovcím *sem*, *hned* se připojuje koncovka -ka: *semka* (70), *hnedka* (71). Slova *nikdy* a *tehdy* mají tvar: *nikdá* (126), *tehdá* (142). U příslovce *teď* se objevují velmi rozmanité tvary: *teďka* (113), *teďkon* (113), *tejkon* (127), *teďkonc* (202), přičemž první ze jmenovaných se řadí k hovorové češtině. V malé míře jsou také zaznamenána příslovce končící na -je: *lehčejc* (87), *pozdějc* (228).

Velmi často dochází k užití citosloveci emocionálních: *hu* (29), *chm* (68), *pche* (83), *ech* (89), *au* (96), *tsss* (98), *ach jo* (109), *fuj* (140), *óch* (254), kontaktovcích: *hele*

(77), *bacha* (113), *čoveče* (125) a onomatopoických: *hahaha* (71), *chacha* (92), *prásk* (107), *hũũũũ* (127), *mňau* (133), *kch kch* (214).

2.3.2 Pásmo vedlejších postav

V pásmu vedlejších postav opět dochází k užívání spisovné češtiny především u otce bratrů a u policistů z Prahy, ale i u nich se ve tvarosloví vyskytují nespisovné prvky, avšak v menší míře. V 7. pádu čísla množného se objevuje nespisovná koncovka -ma u podstatných jmen: *s chlapama* (35), *s koulema* (35), *s klukama* (51), *se soudruhama* (56), *vykulencema* (56), *pod patama* (243) i u zájmen: *s těma* (35), *s nima* (35), *svejma* (56), *nějakejma* (56). U přídavných jmen vzoru mladý jsou užívány nespisovné koncovky -ej: *šikovnej chlap* (35), *správnej chlap* (35), *pitomej máj* (51), *pěknej den* (51) a -ý: *roztřískanýho nádobí* (55), *to je bezvadný* (56), *pražskýho bytu* (57).

Nespisovné koncovky -ej a -ý přistupují rovněž k zájmenům: *takovejch* (35), *každej den* (56), *v který díře* (243). U zájmena takový byla zaznamenána nespisovná varianta: *takovejdlema* (34). Slovesa v 1. osobě čísla množného končí kratší koncovkou -m: *ohrnem* (44), *budem* (49). Podmiňovací tvar slovesa být má v přítomném kondicionálu v 1. osobě čísla množného tvar: *s těma bysme mohli topit* (35). U sloves 3. třídy vzoru kupuje se vyskytuje v 1. osobě čísla jednotného hovorová koncovka -u: *děkuju* (243) a ve 3. osobě množného čísla hovorová koncovka -ou: *nehrajou* (51).

Slovesa 4. třídy mají ve 3. osobě čísla množného koncovku -ej/-ěj: *nevydržej* (35), *zkazej* (51), *trčej* (244), *střelej* (244), *lověj* (244) a u sloves 5. třídy ve 3. osobě čísla množného vystupuje nespisovná koncovka -aj: *nenechaj* (35), *lítaj* (56), *zakopávaj* (56). Pouze v jednom případě je zaznamenána zkrácená forma pomocného slovesa jsi prostřednictvím -s u l-ového přičestí: *vypíjelas* (55). Objevuje se nedodržování životnosti: *sou chytrý* (234), *ste schovaný* (243).

Příslovce tady má nespisovnou podobu *tajdle* (35) a příslovce hned a dnes se vyskytují v hovorové podobě *hnedka* (35) a *dneska* (47). Opět se vyskytují citoslovce emocionální: *jéje* (47), *olalala* (55), kontaktová: *halejte* (35) a onomatopoická: *šup* (42), *cha cha* (47), *ha ha* (47).

2.3.3 Pásmo vypravěče

V pásmu vypravěče se rovněž vyskytují v morfologické rovině prvky obecné češtiny vedle spisovné češtiny. U všech skloňovaných slov dochází k velmi frekventovanému užívání nespisovné koncovky -ma : *za nima* (13), *s těma nejmenšíma klukama* (18), *malýma krůčkama* (52), *za všema dětma* (79), *zkříženýma prstama* (81), *vikýřema* (104), *pod stromama* (142), *mezi kamínkama* (212), *všema vůněma* (254). U podstatného jména brambora jsou zachyceny oba dubletní tvary. Především se vyskytuje rod mužský neživotný: *zvih brambor* (59), *Světlo padalo všude kolem bramboru.* (59), *držel brambor ve dvou prstech* (59), *mrsk oloupaný brambor* (59), ale také v menší míře rod ženský: *hledal si nějakou menší bramboru* (59).

Přídavná jména vzoru mladý mají nespisovnou koncovku -ej: *byl naštvanej* (26), *malej šikovnej kluk* (81), *malinkej lístek* (181), *jinej kluk* (188), *někdo z malejch* (188) a nespisovnou koncovku -ý: *přimhouřený oči* (23), *to bylo nepřijemný* (73), *vyvrácený víka* (105), *malý žhavý mušky* (143), *Slzy měl utřený.* (173), *drobný kamínky* (211), *levý rameno* (247). Nespisovná koncovka -ý se objevila i u řadové číslovky druhý: *zkusil to podruhý* (171).

Koncovky -ý se dále vyskytují u zájmen adjektivního skloňování: *některý ženský* (73), *takový zvířátko* (102). U osobního zájmena on jsou užity kratší tvary něj: *na něj* (15), *kolem něj* (21). Přivlastňovací zájmeno svůj má delší tvary *svoje* (39).

Velmi frekventovaná jsou slovesa vzniklá z citoslovcí: *hopkaly* (46), *pleskala* (54), *zadupal* (74), *cinkali* (125), *ťukl* (156), *cákla* (158), *šplouchlo* (158), *cvakly* (173), *kinklala* (229). U sloves l-ového přičestí bývá většinou vypouštěno koncové slabičné -l: *vyprsk* (18), *vypísk* (60), *vyštěk* (72), *ucecht* (107), *upliv* (140), *popoběh* (158), *zhoup* (204), *netrouf* (210), *nesáh* (236), *zakles* (248), *klouz* (251). U l-ového přičestí dochází ve 2. třídě vzoru tisknout k rozšiřování o kmenotvornou příponu -nu i u těch sloves, u kterých ještě dublety nevznikly: *seknul* (24), *škrábnul* (53), *zblednul* (61), *cuknul* (64), *padnul* (124), *škytnul* (137), *máchnul* (159), *táhnul* (182). I u sloves, kde jsou dublety možné, jsou většinou užívány varianty rozšířené: *šťouchnul* (11), *plácnul* (15), *žuchnul* (53), *třísknul* (75), *hvízdnul* (163), *sfouknul* (178).

Slovesa 4. třídy mají ve 3. osobě množného čísla nespisovná koncovka -ej/-ěj: *čučej* (73), *držej* (108), *těšej* (108), *potácej* (123) *mluvěj* (175). U sloves 5. třídy se objevují nespisovné koncovky -aj: *neposlouchaj* (69), *říkaj* (73), *rozchechtaj* (93), *koukaj* (110). Není rozlišována životnost: *některý se ani nepodívali* (100), *ty*

opeřenečkové (102), *byli zamčený* (152), *malý černý broučci* (212). Jsou užívány nespisovné koncovky u středního rodu: *všechny ty piva* (27), *bylo spousta hvězd* (134), *probleskovaly světýlka* (160), *kola drhly o kamínky, smýkaly se* (165), *vrátka skřípěly* (169).

Objevují se citoslovce onomatopoická: *prásk* (15), *říz, říz, šmik, šmik* (36), *klap klap* (36), *píp píp* (102), *cink* (125), *bim* (145), *smrk smrk* (159), *žuch* (223).

2.3.4 Shrnutí

V morfologické rovině se opět ve všech pásmech vyskytují příznačné jevy pro obecnou češtinu: koncovka -ma , koncovky -ej u vzoru mladý, příčestí typu nes aj. Ve většině případů dochází ke krytí zaznamenaných jevů u všech pásem postav i v pásmu vypravěče.

V pásmu obyvatel vesnice jsou užity tvary charakteristické pro východní Čechy. Zaznamenáno je podstatné jméno okurek a zájmeno všici. Rovněž v tomto pásmu jsou zastoupeny příslovce s koncovkou -jc.

V pásmu vypravěče jsou prvky obecné češtiny v tvarosloví mnohem častější, než tomu bylo v hláskosloví. Zajímavé je užití obou dubletních tvarů podstatného jména brambora.

2.4 Syntaktická rovina

2.4.1 Pásmo hlavních postav

Pásmo postavy Ondřeje

V pásmu postavy Ondřeje jsou zastoupeny všechny druhy vět podle postoje mluvčího. Jsou uplatněny otázky doplňovací: *Co to máš?* (14), *Jak víš, že sem chodim?* (26), *Proč ty na mě můžeš takhle šahat a já na tebe ne?* (27), *Co děláte?* (38), *Jak se jmenuješ?* (150), *Čeho bych se měl bát?* (155) a zjišťovací: *A víš, z čeho v nemocnici vařej?* (14), *Dem do bunkru?* (120), *A vopravdu byl děda celou válku schovanej?* (180), *Von byl partyzán?* (180). Také se vyskytla otázka, na kterou si postava rovnou sama odpověděla z důvodu rozčilení a utvrzení se: *Udělal jsem zkoušku? Udělal!* (147). Užívány jsou v hojně míře věty zvolací: *Smrdí to!* (14), *To ale není moje ruka!* (15), *Ani sme se nemyli!* (31), *Někdo tu je!* (41), *Mami, ty se zas namažeš!* (49), *Dyť je mladej!*

(130), *Kluci nás schovaj!* (173). Svě zastoupení mají i věty rozkazovací: *Slez!* (53), *Děte domu!* (133), *A neřvi!* (153), *Nefuň!* (176).

Dochází k osamostatňování částí výpovědi do samostatných vět, tím je způsobována menší koheznost: *A možná kolem hospody.* (25), *Ale Malej!* (113), *Zítřka.* (123), *I s Malým.* (147), *Normálka.* (151), *To zvíře.* (218), *Táta s bráchou.* (235), *Ne ke břehu.* (259). Osamostatňovány jsou také vedlejší věty: *Náhodou tam vařej maso z mrtvol.* *Dyž nemocný umřou.* (14), *Je to něco s počasím. Aby byla úroda.* (95) a věty hlavní: *to je jasný. Ale voni najdou nás.* (256), které by mohly být spojeny do jednoho souvětí.

Jsou využívány elipsy, čímž se projevuje zakotvenost výpovědi v situaci: *Co chceš? Kofolu.* (25), *Kdo je tam? Přátelé.* (42), *Ale které si mám vzít náušnice? Ty červený.* (44), *Ukaž prak. Nemám.* (117), *Měl bych za bráchou.* (122), *Zpívaj, vole, jako spratci v mateřský.* (123), *K tabuli ten a ten!* (133), *Kdo chceš, aby tady byl? Muj táta.* (147), *Divný.* (248). Ve většině případů dochází k elizi slovesného přísudku, slovesa být ve slovesně-jmenných přísudcích, podstatného jména ve spojení s přídavným jménem a ve funkci předmětu.

Užívaná je také apoziopese, tedy neukončená výpověď z důvodu citového rozrušení, přerušení druhou osobou aj.: *A proč...* (27), *Nefňukej, nebo...* (61), *Je to něco...* (95), *Pinckové...* (112), *Pani, já...* (213). Objevuje se i typické aktuální větné členění pro mluvený projev. Je uplatňováno subjektivní pořadí v oznamovacích větách, tzn. RÉMA – TÉMA: *Chudáka čokla sežerou.* (158), *Venku sem byl.* (224). Subjektivní pořadí se vyskytuje rovněž v otázce doplňovací: *Vo zkoušce ale jak víte?* (127). Na začátku vět se často objevují osobní a ukazovací zájmena: *To ti v nemocnici nic nedali?* (14), *Já budu taky spát.* (32), *Ty se maškaříš na maškarní, jo?* (39), *Já sem jeho kamarád!* (224) a částice vždyť: *Dyť už nejsi žádný malý dítě.* (39). Lze se setkat především s větami jednoduchými a krátkými souvětími.

Pásmo postavy Malého

V pásmu postavy Malého se vyskytuje velké množství vět tázacích doplňovacích: *Co nevíme?* (29), *Proč je máma furt zalezlá v pokojíku a civí na fotku Eluzíny?* (34), *Tak proč furt civí na Eluzu?* (34), *Kdo je tam?* (42), *Proč nemáš rád mámu?* (50), *Proč si nešel s náma?* (168), *Kdes byl včera?* (169), *Táto, proč je zima?* (236), *A kde je teda máma?* (240) a zjišťovacích: *Vidíš ten prach?* (25), *Tys to věděl,*

jo? *Že je mrtvej?* (32), *Přide tam máma?* (240). Styl pokládání otázek je typický pro malé zvědavé dítě. Velmi často se objevuje tázací příslovce proč. Zastoupení mají také věty zvolací: *Budu první!* (43), *To je něco!* (48), *Spadli bysme na sekery!* (105), *To byla šlupka!* (177), *Nemáme, kam jít!* (250), věty rozkazovací: *Neřekneš!* (39), *Počkej!* (42), *Nechte bráchu!* (168).

Časté jsou osamostatněné výpovědi: *Na kosy a hrábě.* (105), *A bahno!* (169), *Na tebe!* (170), *Na půdě.* (172), *Jako Renáta!* (174), *Do Osikova.* (175), *I vod popela.* (176), *Taky pohárky, nebo co. Svícny, ale malý. Řetízky. Různý věci.* (179). Rovněž se objevují osamostatněné věty vedlejší: *No ta hrozná věc. Že se máma namazala a holčička spadla do vody.* (170) a věty hlavní: *Holky taky choděj v lese, nemysli si. Ale na bunkr kašlou.* (174), i když by mohly tvořit souvětí.

Jako další charakteristický jev mluveného projevu se vyskytují elipsy: *Ruku.* (32), *Mám!* (53), *Tendle brácha de na trávu, jinej na chrastí, jinej zas za husama.* (175), *Odkud jdete? Z vesnice.* (250), *Už nekopej. Nebudu.* (257), *Hele, světlo.* (259). I v tomto pásmu je užita apoziopese: *Hele...* (177), *Chvíli sem myslel, že je to... že už přišel!* (178), *Když myslíš...* (256). Je užito subjektivní pořadí ve výpovědi: *Vod vody dem.* (250). Na začátku vět se objevují přebytečná osobní a ukazovací zájmena: *Já budu myslet na toho mrože.* (32), *Já nevím.* (38), *Vona mi zpívá a tak.* (39), *Ta je chytrá.* (42). Opět se uplatňují především věty jednoduché a krátká souvětí.

Pásmo postav – obyvatelé vesnice

Rovněž syntaktická rovina obyvatel vesnice se vyznačuje užitím tázacích vět doplňovacích: *Jak to víš?* (19), *Hochu, co se tu potácíš?* (28), *Tak, co je v rádiu?* (62), *Cos viděl v Praze?* (111), *Kde máš tátu?* (126), *A kdo ste?* (203) a vět zjišťovacích: *Slyšíte?* (19), *Líbí se ti to?* (27), *To ti voda vymlela?* (83), *Chcete se napít?* (203). Jsou také pokládány otázky, na které si postava sama odpoví z důvodu zdůraznění výpovědi: *A proč si myslíš, že tě tu fotr má? Proč sem choděj na pivo i chlapi ze Zásbuk? Protože tam je výčepáčka bába.* (77), *tak co měli dělat? Čekat, až to vyšetřej z vokresu? To určitě!* (128).

V nevlastní přímé řeči se objevují otázky, jež si postava klade sama sobě, když přemýšlí, uvažuje: *Že by to byla pravda? To vo nich?* (68), *Jak se vocad' hnu?* (200). Dále jsou užívány zvolací věty: *Sme na tebe hrdý!* (25), *Toho papírování jenom!* (81), *Tam je všude plyn!* (105), *Kdovíco si viděl! Byls nalízlej!* (229), *Díváš se na jinýho*

člověka! (233), rozkazovací věty: *Mazejte do pole!* (18), *Přestaň bulet!* (76), *Neřvěte!* (118) a věty přací: *Ať mě takhle neviděj lidi!* (222).

Části výpovědi jsou osamostatňovány formou samostatných vět: *Celou dobu.* (23), *Těch trosek! A vás jakbysmet.* (28), *Taky Maďaři, Poláci, Endéráci. Celá Varšavská smlouva.* (63), *Z Bělý. I z Osikova.* (70), *Chudák Květa.* (98), *Na tu zkoušku.* (129), *Možná blesk.* (139), *Najednou tanky.* (225). K osamostatňování dochází i u vět vedlejších: *To všechno bylo zkoušení techniky. Kam až to de.* (88), *Já to musel spolknout vo samotě. Že je po ní.* (90), *Někdy to trvá léta. Než vodejdou.* (139) a vět hlavních: *Jestli tu někdo je, tak mě vidí. Ale já mám pistoli.* (141), *Dědeček občas uvažoval o žehu. Ale nebyl si jistý.* (167).

Vyskytují se volně vytčené větné členy kvůli zdůraznění či upřesnění: *Víš, soudruhu, do zákopů k nám letěla ledová smršť, museli sme je vopustit, ty naše zákopy.* (88), *Vždycky si dělala, co chtěla, ta moje holčička.* (104), *No dyk sme to všichni slyšeli, ty blesky.* (127), *Tak mi ho dejte, ten dárek!* (187). Rovněž jsou zastoupeny elipsy: *Von už není pan farář? Je a neni, synku.* (59), *To víte, včera pohřeb, dneska panstvo z Prahy, jazyk se mi motá do aleluja.* (75), *Pozor!* (87), *No ten tvuj. Uka!* (117), *Barák mám po jedný takový.* (212). Užita je také parenteze, která má povahu odbočky, poznámky: *Vždyť tady by, chlapci, bylo docela dobře možné najít, a teď přeháním, škrpál samotného praotce Čecha!* (179). Zaznamenána je apoziopese: *Bříško má, baculatej chlapík to je, ale...* (72), *A co s touhletou...* (246). Objevuje se přerušování toku řeči naznačující hledání slov: *Můžeš... můžeš se zbláznit.* (112), *Hele, ted' bys, to...* (114) i nejistotu: *Já... já to taky vidim, soudruhu.* (89).

V pásmu obyvatel vesnice se uplatňuje subjektivní pořadí slov: *Kvůli dětem to udělali.* (70), *Ke Kunertovu hrobu deš, hm.* (127), *Všelijaký časopisy mi vozil Standův táta.* (217), *U potoka umřelo mé srdce.* (229). Na začátku vět se často objevují osobní a ukazovací zájmena: *To si soudruzi z vokresu usmysleli tyhlety procesy.* (85), *To vona to pokazila.* (86), *Já chodim do školy.* (131) a částice vždyť: *Dyť sme tu svý mezi svejma.* (204).

Ke zdůraznění výpovědi jsou využity pomlčky: *Samotnýho majora mi soudruzi slíbili. Ma-jo-ra!* (84) a také infinitivy: *povalit takovouhle holku malou, bezbrannou, zmrdat jí, to je pro ně jako vysmrkat se, vypálit vesnici jako hodit šutr do rybníka nebo zlomit suchou větev* (252). Znevažující příznak představují shodné přívlastky v postpozici: *zběhy ubohý* (83), *Němčour esenbáckej* (127), *ženský všelijaký* (132),

podlahu zaplivanou (195), šelmě ruský (226). Došlo také k porušení shody, které je signálem emocionálního postoje: *kluk střapatá* (137).

Zaznamenány jsou jak věty velmi krátké, které působí napětí: *De po mě. Já už byl ve stráni. Škrábou se za mnou. Starýmu to moc nejde. Mladej ho tahá nahoru. Za ruku, za loket. Padaj po šutrech.* (187), tak naopak dlouhá souvětí: *Všude tu sou, mrňátka, slepoušci, děťátka, v bahnitým břehu, kam je tak ty holky dávaj, vyhrábnou písek mezi kořenama, jamku v stráni, tam je strčej, vyhřezlý uzlíčky slizký krvi, ty světýlka v mokřině, to sou ty z těl vyhnany, pak de holka na dříví, de lesem, slyší pípnutí, vzpomene si, slyší pláč, nářek ve stromech, maličký se na ni rozkřičej, hlásky se smekávaj po listech, de holka u řeky a z rákosí uslyší: Mami?* (208).

2.4.2 Pásmo vedlejších postav

V pásmu vedlejších postav se opět vyskytují tázací věty doplňovací: *Co ti je?* (26), *Kde máte bílé košile?* (43), *Kde ji nahmát? Kdy?* (72), zjišťovací: *Chceš jíst?* (26), *Můžeš pohnout hlavou?* (44) a také řečnické, které jsou užívány při rozčilení a ironii: *No takhle se chodí domů?* (39), *Kde žiješ?* (56). Objevují se věty zvolací: *Vy ale tak krásně jíte!* (35), *A ty milice všude!* (51), rozkazovací: *Najíst a umejt a deme!* (43), *Necháte toho!* (45).

Dochází k osamostatňování částí výpovědi: *Ten modrý plášť.* (44), *I s hochy.* (51), *Češi. Všude ty trikolory. Národní hrdost.* (56), *Však ti hoši tady.* (201), *A mechanismy.* (202), *V lese, někde.* (234). Osamostatňovány jsou také věty vedlejší: *Musíme to vyšetřit. Až tohle uzavřem.* (253). Zaznamenány jsou elipsy: *Vinen!* (55), *Času dost.* (62), *Občanský průkaz!* (65), *Podivné.* (253). Rovněž je možné setkat se s apoziopozí představující váhání: *Je... je mrtvá?* (254), *Soudruhu, řekl přiškrceně, i vy, soudružko...* (255), *Já myslím, sklopil ten mladý oči, snad i my bychom jednou mohli...* (255), *Já... snad, maličký dárek, něco...* (255). Vyskytuje se nekoheznost značící nesoustavnost myšlenek: *Polka dělá zábavu a lidi sou mu vděčný... z hlediska bezpečnosti je to fajn, když se chlapi zastavěj... bramboráři, to sou samý vychablý, smutný... tady znali jen smutný věci, než se Polka zase vobjevil, to vo medvědáři znáte, jo?* (88).

Objevuje se subjektivní pořadí ve výpovědi: *Drž hubu radši.* (36). *Na otázky jsme tu my.* (203). Na začátku vět se vyskytují ukazovací a osobní zájmena typická

pro mluvenost: *Ty kaštany voní jak šílené.* (34), *Von tajdle Lipka spojí dva dráty, vyčistí virgle a jede to...* (35), *Já vám rozumím.* (47).

Opět jsou uplatňovány věty krátké: *Snad to jednou také zažiješ. Zplodíš syna. To já už budu asi nebožtík. To nevdí.* (11) a naopak dlouhá souvětí: *A teď si představte, pane profesore všech lidských věd, že ze všech pomníčků a plakátů, co v té přenádherné krajině rozesela moudrá a pevná ruka strany, mi do srdíčka začaly švihát všechny ty srpy a všechny ty kladiva mně zas bušily do palice, měla jsem z toho v lebce rachot, jako bych stála u vodopádu roztřískaného nádobí.* (55).

2.4.3 Pásmo vypravěče

V pásmu vypravěče jsou užity věty vedlejší předmětné: *Čekal, že na něj zavolaj.* (21), *Tušili, že to vzala pěkně oklikama.* (252), podmětné: *To bylo jedno, že se ho už na nic nevyptávala.* (100), přívlastkové: *Všechno mizelo v čase, který měl před sebou.* (10) a příslovečné: *Když ho našla v pokojíku, rázným trhnutím ho postavila na nohy.* (16), *Byl rád, že ho holka nevidí.* (26). Frekventovanou podřadící spojkou je spojka *že*, která zde uvozuje různé druhy vedlejších vět. V díle ovšem celkově převažují souvětí souřadná a věty jednoduché.

Dochází k využití krátkých vět, které stupňují napětí a působí jako údery: *Na lampu nalétávají můry. Třepou se v záclonách. On prohlíží papíry. Nosí mu je otcové ostatních kluků. Probírá se jimi. Prohlíží je. Ve světle lampy mhouří oči. Je na stopě úžasného vynálezu.* (94), a dlouhých souvětí souřadných: *U stolu ve středu lokálu seděl Berka, vedle něj Bohadlo, místo obličeje měl masku, bílou kouli, jeho hlava byla bílou koulí, v té kouli byl otvor a v něm slámka, Bohadlo sál slámkou štamprli, ruce dědků mu podávaly další, plnou, šla z ruky do ruky, některé ruce byly vyschlé, hubené s třaslavými prsty* (182).

Uplatněny jsou také konstrukce bezpodmětné: *Hučelo mu v uších.* (24), *Píchal ho v boku.* (120). Několikanásobné větné členy jsou nejčastěji spojeny čárkami: *Byly na dříví, na borůvkách.* (81), *Po asfaltu se válely vajgly, papíry, tácky od buřtů.* (111), *Třásly se jí ramena, pusu měla v trávě, hladil ji po krku, po ramenou, po hlavě.* (220).

I zde se vyskytují osamostatněné části výpovědí: *Malá holka.* (16), *Pavel taky.* (21), *A trvalo.* (47), *Spousta bahýnka.* (75), *Vedle Valeše.* (110), *Trpce. Do noci.* (137), *Skalák.* (201), *Ty z obleku.* (234), *I přes ten sníh.* (257). Osamostatňovány jsou také věty vedlejší: *Připadalo mu, že slyší ten samý zvuk jako v létě. Že slyší Květu. Že se její hlas*

proplétá větrem až k nim. (22), Chlapi ho chvíli mlátili do zad. Aby vydech. (72) a věty hlavní: Myslel třeba na brouky v trávě. Nebo v duchu počítal. (26), Málem skočil do vzduchu. Ale styděl se. (181).

Dochází k nekoheznímu vyjádření naznačující pluralitu pohledů: *Ondra vyprsk... viděl esenbáka, tancoval s vysokým hubeným chlapem, ten měl na hlavě hučku, kolem krku šálu... komíhali rukama nohama, tancovali... pomalu, po-ma-lin-ku, a slyšel i hudbu... to dědeček Berka hrál na housle a někdo jiný vedle něj pravidelně bil o podlahu tyčí, na tyči skákaly a třískaly o sebe plechovky... (123). Ke zdůraznění byly opět užity pomlčky: *po-ma-lin-ku (123).**

Objevují se rovněž elipsy: *Chodil do Eluzínina pokojíku, polehával zas tam, hlavu v kupě odřených, polámaných hraček. (16), Měla láhev schovanou v předsíni za botníkem, jinou za zrcadlem. (33), Mladý si sednul. (66), Zahlíd špičku tenisky, vedle druhou. (211). V pásmu vypravěče vystupují přístavky sloužící k upřesnění: *U dveří stály boty, červené střevíčky. (11), Především jeho přímí nadřízení, dílovedoucí Dětmár a brigádýr Dudek. (34), Jedna z babek, Ferdinandka, ke klukům přistrčila košík. (61).**

Projevuje se subjektivní pořadí slov: *Malýho otec z nemocnice vyvezl na vozíku, Ondra se loudal za nima. (12), Spousta uschlýho kvítí se tu válela. (82), Od pusy mu šla pára. (235). Objevuje se ukazovací zájmeno to na začátku věty: *To kvůli Malýmu s nima šli. (21).**

2.4.4 Shrnutí

Syntaktická rovina se vyznačuje užíváním krátkých a úderných jednoduchých vět na jedné straně a na straně druhé se objevují souvětí dlouhá, především souřadná. Znovu se jedná o vliv mluveného jazyka. Jeho typickým znakem je vyšínutí z větné vazby, které je zde zaznamenáno. Dochází k elipsám, apoziopezím i k osamostatňování částí výpovědí. K „mluvenostní syntaxi“ přispívá také aktuální větné členění. Jevy objevující se v pásmu postav jsou opět velmi často zachyceny v pásmu vypravěče.

2.5 Lexikální rovina

2.5.1 Výrazy hovorové češtiny

Hovorová čeština představuje přechodný prostor mezi spisovným a nespisovným jazykem a je vymezena jako mluvená podoba spisovného jazyka. Je užívána v polooficiálních nebo neoficiálních mluvených projevech.

Pásmo postav

U postavy Ondřeje je zaznamenáno velmi málo slov řadících se k hovorové češtině: *fotka* (34). Stejný jev se opakuje v pásmu postavy Malého. Velmi zřídka dochází k jejímu užití: *civí* (34), *pršiplášť* (178).

V pásmu obyvatel vesnice má hovorová čeština větší zastoupení: *frčet* (72), *bacil* (97), *elektrika* (111), *krámy* (132), *žvance* (141), *uplách* (153), *špicujte* (181), *courala* (214), *habaděj* (255).

Pásmo vedlejších postav se také nevyznačuje užitím velkého množství slov hovorové češtiny: *popleto* (35), *brousí po dílnách* (35), *pán se sebere* (56).

Pásmo vypravěče

V pásmu vypravěče se objevuje větší míra slov hovorové češtiny: *zas sebou švih na trávu* (24), *ženské* (36), *legraci* (40), *s brekotem* (92), *šťouchal* (128), *ofačovanou* (186), *brebentit* (190), *šacoval* (192), *brblal* (247).

2.5.2 Výrazy obecné češtiny

Obecná čeština se řadí k nespisovným útvarům národního jazyka. Je používána v neoficiálních projevech, tedy v každodenní komunikaci, na celém území Čech a velké části Moravy. Do 50. let byla v uměleckých dílech pouze periferní záležitostí. Představovala například jen určitou sociální charakteristiku.

Pásmo postav

Zastoupení obecné češtiny oproti češtině hovorové je v pásmu postavy Ondřeje větší: *v holčičích hadrech* (39), *ty se zas namažeš* (49), *rozmlátil* (111), *úča* (133), *fotr* (134), *zahučíš* (154), *furt* (177), *ségře* (211), *vyhandlovat* (217).

V pásmu postavy Malého se objevuje velké množství slov obecné češtiny. Je to dáno také tím, že v druhé polovině knihy vypráví Ondřeji, co zažil s dívkami z vesnice

a reprodukuje jejich řeč. Zaznamenána jsou například tato slova: *sranda* (39), *limču* (49), *flašku* (53), *drogoška* (170), *gympl* (170), *máma se namazala* (170), *vajgly* (174), *cigára* (174), *bagančata* (175), *trajdaly* (176), *to byla šlupka* (177), *bordel* (237).

Obecná čeština má v pásmu obyvatel vesnice také velké zastoupení: *prokec* (70), *voblaf* (71), *po kebuli* (73), *prkotina* (84), *nevykurýroval* (90), *prachů* (94), *candrbál* (112), *klopí* (131), *frnkli* (137), *chcanky* (146), *fígl* (157), *funebráci* (180), *zrasovaný* (201), *vidlák* (235). Vyskytlo se i xenofobní označení Romů: *cigoš* (93), *cikora* (131).

V pásmu vedlejších postav se vyskytla tato slova: *nezacláněj* (44), *nakopni to* (47), *sakra* (56), *kšeft* (56), *krápitek* (56), *řachalo* (57).

Pásmo vypravěče

Pásmo vypravěče se také vyznačuje užitím obecné češtiny: *drandili* (30), *paklík* (40), *ksichty* (53), *vyštěk* (72), *okecat* (88), *namol* (129), *v hučce* (164).

2.5.3 Expresivní výrazy

Expresivum vyjadřuje „citový, hodnotící a volní vztah mluvčího ke sdělované skutečnosti.“ (Křístek, 2002, s. 131) Expresivitu je možno dosáhnout méně častými hláskovými skupinami, slovotvornými prostředky i lexikem. Dělí se na expresivitu kladnou a zápornou. Expresivitu kladnou představují deminutiva, tzv. dětská slova, hypokoristika a eufemismy. Expresivitu zápornou reprezentují vulgarismy, slova pejorativní, zhrubělá a augmentativa.

Pásmo postav

V pásmu postavy Ondřeje mají své zastoupení slova pejorativní a zhrubělá: *bulet* (15), *haranti* (38), *kretění* (147), *magor* (151), *cvok* (154), *čokla* (158), *chrápej* (211). Velmi frekventovaným zhrubělým výrazem je slovo *vole* (44), které má funkci kontaktovou: *Černej jak bota, vole.* (151). Dále se vyskytují vulgarismy: *Zasraná zkouška.* (122), *děte do prdele* (147), *neser se* (251). Menší zastoupení mají slova s kladnou expresivitou: *tatínek* (93), *s babičkou* (130).

V pásmu postavy Malého se také objevují slova pejorativní a zhrubělá: *kecáš* (14), *pracky* (172), *stará kráva* (175), *debil* (177), *žrát* (183). Častým zhrubělým výrazem je slovo *blbec* (225) a *vole* (168). Dochází k ironickému užití záporných

expresiv: *Co to říká, ten frája?* (172). Malé zastoupení mají vulgarismy: *na mě serou* (172) a také expresivita kladná: *holčička* (170).

Pásmo obyvatel vesnice je velmi bohaté na zápornou expresivitu. Často se výrazy pejorativní a zhrubělé vyskytují ve spojení s osobním zájmenem, čímž dochází ke zdůraznění: *ty vole* (19), *Ty kreténe!* (23), *ty holomci* (70), *ty svině* (114), *ty blbe* (172), *ty náno* (177), *ty mizero* (210). Dalšími výrazy jsou: *dement* (59), *degen* (77), *všiváci* (79), *hovadiny* (130), *synátorovi* (142), *blbečku* (145), *cháska* (184), *srabi* (189). Zachyceny jsou také pejorativní a zhrubělé výrazy spojené s obdobím komunismu v románu: *dem na pincky* (111), *bolšán* (118). Objevuje se i nadávka *sovmaz* (190), tedy sovětský mazel. Velmi frekventované jsou vulgarismy: *dělali to celou noc* (63), *kurva* (76), *prdel* (87), *tim mě nesar* (89), *už mu jebe* (94), *Venduliný kozy* (95), *čuráci* (194), *zmrdat jí* (252). Vulgární slovo se také objevuje ve smyslu adjektivním: *Tohle je hovno vedro*. (20). Užita je i expresivita kladná, a to především deminutiva: *srnečko* (69), *bříško* (72), *ručičky* (79), *v tom bahýnku* (90), *bejček* (109), *s nebičkem* (227), ale také tzv. dětská slova: *spinkejte* (31).

V pásmu vedlejších postav jsou zaznamenány tyto pejorativní a zhrubělé výrazy: *fnukáš* (43), *Ksindl.* (45), *pitomej máj* (51), *cpe se k hranicím* (55). Užita jsou deminutiva: *sáčko* (44), *holčička* (54), *delírko* (54), *prostitutečka* (55), *děťátkama* (56), *synáčci* (243), *hlavinka* (255), *pacičky* (255).

Pásmo vypravěče

V pásmu vypravěče se objevují především expresivní slova daná nezvyklým seskupením hlásek, která jsou již zmíněna ve foneticko-fonologické rovině. Dále se například vyskytují tyto pejorativní a zhrubělé výrazy: *kretén a blb* (15), *ksichty* (53), *dědci* (75), *barabizny* (210).

Užity jsou také vulgarismy: *nenasral* (71), *holubích hoven* (104). Expresivitu kladnou zastupují deminutiva: *kamínky* (9), *papírky* (11), *klobouček* (16), *lampičku* (41), *na stařečky* (73), *hřebínek* (100).

2.5.4 Obrazná pojmenování

K obraznému pojmenování se řadí metafora, metonymie, hyperbola a přirovnání. Metafora představuje užití slova v přeneseném smyslu na základě vnější podobnosti,

kdežto metonymie na základě souvislosti vnitřní. Druhem metonymie je synekdocha, v jejímž případě jde buď o záměnu části za celek, nebo celku za část.

Hyperbola je nadsázka směrem ke zveličení, nebo ke zmenšení. Pro přirovnání je důležitá podobnost nejrůznějšího druhu, např. v tvaru, barvě, účinku.

Pásmo postav

V pásmu postavy Ondřeje se nevyskytují téměř žádná obrazná pojmenování. Zaznamenáno je pouze přirovnání: *tankisti mrňavý jak džokejové* (149). Stejný jev se objevuje v pásmu postavy Malého. Užito je pouze přirovnání: *mlčíš jak náka princezna* (172).

Naopak v pásmu obyvatel vesnice má obrazné pojmenování hojně zastoupení. Vyskytuje se metafora: *v břiše mi z té mořský vody lezou solný krabi* (71), *kulka krájí vzduch* (99), *ihned poté, co odložila vínek* (179), *prošli věncema hor* (204), synekdocha: *já celý Svaz projedil s cirkusem* (65), hyperbola: *děkujeme nastotisíckrát* (26), *Táta mě zabije*. (64), *hory sešitů* (84), *Ani muk nikomu, ju? Ale ani mukanec!* (181). Nejvíce je užito přirovnání: *Neptej se pořád jak holka*. (27), *tancuje jako ženská* (70), *pištěli jak srnečky* (126), *Skočí jako vlk*. (188), *čistá jako šperk* (245).

Rovněž v pásmu postav vedlejších se objevuje metafora: *zlomily se věže všech kostelů* (55). Hyperbola je často vyjádřena oslovením: *pane profesore všech lidských věd* (55), *milý Rohlíku a Knedlíku, vážený Pepíku a Lojíku, drazí sousedé* (56), dále se vyskytuje v těchto tvarech: *od první vtěřiny, od první buňky, do rána Země* (55), *radostí mi pukne srdce* (57). Je možné setkat se i s přirovnáním: *(modrý plášť) Je jak oblaka*. (44), *v noci v obloze trčej hvězdy jak díry* (244). Některá mají formu vedlejší věty: *mně je, jako by mě v hlavě píchal hřebík* (49).

Pásmo vypravěče

V pásmu vypravěče se nachází větší množství metafor: *počasí se převalovalo ve větvích* (24), *na stole byla cukrová závěj* (43), *v nebi se převalil hrom* (121), *blesky štípaly nebe* (121), *(měsíc) Propaloval ve tmě díru*. (141), *okno se vlnilo křídly* (166), *skákalo světlo* (259). Jak ukazují příklady, většina metafor souvisí s přírodními jevy. Objevuje se i synekdocha: *průvod modrých uniforem* (47), *opřel kolo* (162).

Zaznamenána je hyperbola: *nezaskříp ani kamínek, jediný střevíc neklep podpadkem, okované baganče neťuklo o most* (162), *v černočerné tmě* (259). Vyskytuje

se také přirovnání: *Jeho oči vypadaly jako dvě vrásky.* (58), *Přístroj vypadal trochu jako hodiny.* (93), *řeka vypadala jak zasněžená* (162), *tma hustá jak mrak* (257). I zde se objevuje přirovnání v podobě vedlejší věty: *Vítr ve všech záhybech plechu skučel a hvízdal, jako když se modlí skřítek.* (37).

2.5.5 Frazémy

Frazémy jsou ustálená spojení slov. Využívají se v případě vyjádření běžné situace, kdy není potřeba vymýšlet pojmenování aktuální. V následující části jsou frazémy rozděleny podle Slovníku české frazeologie a idiomatiky na přirovnání, výrazy neslovesné, výrazy slovesné a výrazy větné. Dále se sem řadí také přísloví a pořekadla.

Pásmo postav

V pásmu postavy Ondřeje se vyskytuje přirovnání: *černý jak bota* (151) a frazém slovesný: *Všichni by pukli smíchy!* (38) a frazém větný: *Ta psala!* (129). V pásmu postavy Malého se neobjevují žádné frazémy.

V pásmu obyvatel vesnice je zachyceno přirovnání: *chodila sem jak omámená* (64), *spí jak dřevo* (245). Dále jsou užity frazémy neslovesné: *o chlup* (28), *Konec světa.* (63), *bez pardonu* (68), *za těžký prachy* (132), *do smrtě smrtoucí* (175), *vod božího rána* (180), *z moci úřední* (205), frazémy slovesné: *dávat bacha* (79), *nehnul brvou* (84), *starej Jankovskej to má spočítaný* (90), *dát ho pod drn* (215) a frazémy větné: *Tos mi dal ted'ka.* (29), *to je fuk* (94), *Všechno znal, všude byl.* (151), *Že tě huba nebolí, dědku!* (228). Jedna z postav při polknutí prášků pronáší přísloví, které je zřejmě novotvarem autora: *hypnotika, hypnotika to je moje apatyka* (129). Dochází i k jejímu pozměnění: *hypnotika, hypnotika to je moje poetika* (180). Je uváděno také pořekadlo, které prý užívali lidé schovávající se za války: *Jídlo sem, sračky ven.* (214). Zřejmě se opět jedná o autorův novotvar. Přísloví jsou často modifikována: *Takže, chlapi, abysme se necourali řečima vokolo týdle kaše kór dlouho.* (205), *Mlýny melou pomalu, ale melou.* (206).

V pásmu postav vedlejších se vyskytuje přirovnání: *Netvař se pořád jako kaktus.* (43). O něco větší zastoupení mají frazémy neslovesné: *Ale s mírou!* (47), *jednou za uherskej rok* (51), *vaše poslední slovo* (203) a frazém slovesný: *Polezu za nima třeba po čtyřech.* (56). V jednom případě došlo k úpravě frazému dodatkem: *za pět minut dvanáct není dvanáct* (56).

Pásmo vypravěče

I v pásmu vypravěče se objevuje přirovnání: *rychle jak střela* (48), *je napjatý jak pružina* (101) a dále se vyskytují frazémy neslovesné: *ráz na ráz* (11), *husí kůži* (179) a frazémy slovesné: *vrtalo jim to hlavou* (63), *drkotal zubama* (129).

2.5.6 Aluze

Aluze náleží k typům mezitextového navazování. Text, na který je odkazováno, se nazývá pretext. Vždy záleží na čtenáři, zda aluze bude odkryta, či ne.

Pásmo postav

V pásmu postavy Ondřeje se objevuje více aluzí. Pretextem je dílo Alexandra Dumase Hrabě Monte Christo: *V Monte Christovi mrtvejm vězňům v pevnosti If pálili paty železem.* (60). Vyskytuje se narážka na dílo Šógun Jamese Clavella: *Je to jak v paláci Velikého Šoguna. Vrzavý skřipavý prkna vyzradily sebemenší pohyb i těch nejlépe vycvičených nindžů. A tak byl zachráněn život Šoguna!* (105) a na autobiografické dílo Henriho Charriéra Motýlek: *Statečný motýlek by se s takovou dýkou probil Dábelskými ostrovy. Otevřel by jakýkoli zámek.* (149). V románu je zachycena aluze na zřejmě smyšlené dílo Mohyla na Marsu, neboť nebylo nikde dohledáno: *Zvědové kapitána Fredagarda zalícili muškety.* (116).

V pásmu obyvatel vesnice je zaznamenána aluze na dílo Psohlavci od Aloise Jiráka: *Ste legendární Psohlavci, kurva!* (99). Vyskytuje se opět aluze na dílo Mohyla na Marsu: *Palte, až uvidíte bělma jejich očí! vykřik Jindra. Mohyla na Marsu! Ty to znáš?* (116). Objevuje se narážka na pověst O Čechovi. U ní ovšem dochází k modifikaci: *Pravda je taková, že na kopec Blahoš přišli dva bratři, Lech a Čech s hordou svejch lidí, co se vysmekli z otroctví egyptského...* (183). Je také vyprávěna poněkud drsným způsobem: *Když se Čech rozhlíd, utrh si vousy a zaplakal. Zůstali tam jen starý a nemocný, všelijaký děvky těhotný a různý chlastolitři prolezlý depresema.* (183). Další pozměněnou aluzí je Erbenova balada Poklad: *No holčička, a ta ženská, teďka její máma, šly na procházku, když se kopec Blahoš v otevřel, a matka tam vešla a Eluzína stála na stráž. A tam viděj! Hory zlata a perel a drahejch věcí.* (185). V pásmu postavy Malého a postav vedlejších se žádná aluze nevyskytuje.

Pásmo vypravěče

V pásmu postavy vypravěče se znovu objevuje aluze na dílo Mohyla na Marsu: *Četl si další a další díly Mohyly na Marsu. Cestoval s Nemurou vesmírem, dokud nebyla voda úplně studená.* (16).

2.5.7 Dobové výrazy

V románu jsou použity výrazy, které se vztahují k určité době v minulosti. Jimi mohou být například oslovení, funkce a rovněž názvy označující předměty, produkty s tou dobou typicky spjaté. Pokud se dnes některé z nich, jako např. oslovení, v běžném hovoru užijí, mají často ironický nádech. V této knize jsou to výrazy spojené s dobou komunismu.

Pásmo postav

V pásmu postavy Ondřeje se objevuje pouze dobový výraz *pinckové* (112). V pásmu postavy Malého se vyskytují tyto výrazy: *souhu* (183), *pionýrák* (249).

Dobové výrazy v pásmu obyvatel vesnice jsou tyto: *ovonu* (77), *pionýry* (83), *je krví zapsaný v rudým srdci Kommanifestu* (137), *VB* (137), *Čest, soudruzi!* (200), *Důstojník Československý lidový armády.* (233).

V pásmu postav vedlejších jsou zaznamenána tato slova: *Dobrý den, soudružko Lipková. Do průvodu, do průvodu?* (45), *Lidový milice* (47), *všechny ty srpy a všechny ty kladiva* (55), *Předvoj spřátelených armád?* (253), *soudružko občanko* (255).

Pásmo vypravěče

Dobové výrazy mají zastoupení i v pásmu vypravěče: *esenbák* (25), *auto plné soudruhů z okresního výboru* (37), *láhve sovětského šampaňského* (38), *rudé a červenomodrobílé prapory* (45), *mávaly mávátky* (46).

2.5.8 Odborné výrazy

Odborné výrazy souvisí v románu především s otcovou prací vynálezce a s fantazií kluků a obyvatel vesnice.

Pásmo postav

V pásmu postavy Ondřeje se vyskytují odborné výrazy v hovoru s klukem z vesnice: *radary* (133), *parametry* (133), *molekuly* (134). Tento hovor je ovlivněn

Ondřejovými zážitky z Prahy po vpádu vojsk a informacemi ze školy. V pásmu postavy Malého se neobjevují žádné odborné výrazy.

V pásmu obyvatel vesnice mají zastoupení tyto výrazy: *sme z molekuly* (134), *radiace* (134), *nukleární konflikt* (180).

V pásmu postav vedlejších jsou užity tyto odborné výrazy: *Hmota se mění v pohyb a ten zas ve zvuk.* (37), *jelínek kudu* (48), *vplynem jako družice do kosmu* (85).

Pásmo vypravěče

V pásmu vypravěče se vyskytuje nejvíce odborných výrazů: *v meandrech* (9), *skartace* (11), *kombinatoriku úderníku seifu* (11), *v propojených tělech kovových růžic* (37), *triangulační body* (94), *pohyby nebeských těles* (94), *ve stratosféře* (94), *katalyzátory* (94), *prapodstaty Třesku* (94), *periskopy* (108), *Prodloužil tak letovou dráhu.* (131).

2.5.9 Slang, argot, dialekt, cizojazyčný citát, knižní výrazy, novotvary

V této kapitole jsou uvedeny výrazy, které se v románu vyskytují, ale nejsou frekventované. Přesto je důležité je zmínit.

Slang užívá skupina lidí pohybující se ve stejném zájmovém a pracovním prostředí. Nejvíce se vyskytuje v pásmu obyvatel vesnice, a to slang zemědělský: *brigádýr Dudek* (34), politický: *kádr* (73), vojenský: *z žoldu* (86), policejní: *mordů* (88), kriminální: *degešák* (92) a slang mládeže: *kofča* (125). V pásmu postavy Ondřeje jde o slang mládeže: *tlemíš se* (177), *halda* (235). Objevuje se také argotický výraz v pásmu obyvatel vesnice ve smyslu pobývat ve vězení: *Jeho fotr seděl s mym fotrem.* (114).

Jsou zaznamenány dialektismy. Dívka je označena jako *douče* (62). Tento tvar se užívá ve východních Čechách. Dále se vyskytují tvary *holčice* (228), *ligotala* (121), *aji* (126), které jsou charakteristické pro moravskou oblast.

V okamžiku, kdy do vesnice přijedou ruští důstojníci, se objevuje cizojazyčný citát: *Zdrávstvujtě, tavarišči. Kdě daróga na Prágu?* (162), *Arúžije zapreščeno.* (163), *Panimájetě?* (163), *Kdě Prága?* (163). Odpovídá kluk z vesnice a spojí ruštinu a češtinu v jedné větě: *Prága, tam!* (163).

Vyskytují se knižní výrazy: *rodinného gruntu* (28), *jinoch* (58), *rovy* (59), *návěje* (252). Román obsahuje také novotvary: *inkoust je to bělorukej* (35), *poandělila* (65), *z vrakoskříňěk* (67).

2.5.10 Shrnutí

V lexikální rovině jsou zaznamenány výrazy typické pro mluvenou podobu jazyka. Své zastoupení mají výrazy hovorové i obecné češtiny. Frekventovanými jsou výrazy expresivní, a to především záporné. Nedílnou součástí jsou pejorativní a zhrubělé výrazy. Vulgarismy jsou zachyceny spíše v mluvě obyvatelů vesnice.

Mnoho frazémů náleží k hovorové češtině. Často jsou expresivní a vyjadřují důraz. Vyskytují se obrazná pojmenování. Nalezeny jsou rovněž aluze. Nejčastěji se objevuje narážka na zřejmě smyšlené dílo Mohyla na Marsu. Díky časovému zařazení románu se vyskytují dobové výrazy. Všechny tyto znaky opět prostupují i do pásma vypravěče, jehož jazyk místy inklinuje až k básnickému vyjádření, a to v částech popisujících přírodu.

Závěr

Cílem bakalářské práce byl jazykový rozbor z hlediska jednotlivých jazykových rovin románu *Noční práce* Jáchyma Topola, tedy autora s velmi charakteristickým stylem psaní.

Prvky obecné češtiny v hláskosloví a tvarosloví ztrácejí dnes svou příznakovost a jsou zejména v mluvě postav běžné. U všech postav jsou ve foneticko-fonologické rovině zachyceny typické prvky právě obecné češtiny. Dochází ke krácení samohlásek: *nevím* (28), *muj* (93), *domu* (133), ke zjednodušování souhláskových skupin: *eště* (25), *pod'* (48), *ňáký* (70), *kerej* (72), k užití ej v kmeni slov: *nedejcháš* (60), *nejvejš* (176), *bejvalej* (227). Dalším charakteristickým jevem je protetické v: *votoč* (47), *vodnesu* (147), *voblek* (181).

V pásmu postavy Malého a postav obyvatel vesnice se vyskytuje několik napsaných samohlásek za sebou: *mamiíí* (39), *tadyý* (52), *tááákhle* (74), *lááskavéěj* (224). U postavy Malého jde především o projev radosti, pištění a nadšení, které je dáno tím, že se jedná o malé dítě. U postav vesnice je tímto zachyceno předvedení určité činnosti a zpěv. Dále se u postav Ondřeje, Máleho a obyvatel vesnice objevuje dlužení hlásek: *tý jo* (42), *na báru* (175), *kdepák* (213), často znamenající překvapení, pohrdání, ironii či údiv. V těchto třech pásmech se vyskytuje zúžené í místo é, které je ještě pořád klasifikováno jako nespisovné: *nýst* (25), *smíst* (205), ale také podoby, jež jsou dnes považovány za hovorové, a tudíž spisovné: *odlítáme* (38), *dohlídni* (138), *převlíct* (172).

I do pásma vypravěče prostupují některé tyto prvky. Objevuje se tzv. zúžené í místo é u slov, která jsou již považována za hovorová: *zahlíd* (162) a u slov nadále hodnocených jako nespisovná: *dýl* (27), *utýct* (152). Je zachyceno velké množství slov s méně obvyklým seskupením hlásek působící expresivně: *čuchal* (12), *chrchlá* (108), *ťukat* (197). Své zastoupení má rovněž ej v kmeni: *slejšali se* (102) a protetické v: *voprašoval* (75), ale v menší míře.

U všech postav v morfoložické rovině má hojně zastoupení koncovka -ma v 7. pádu čísla množného u všech skloňovaných slov: *se strojka* (84), *s majorskejma prachama* (140), *s náma* (168), *pod patama* (243). Vyskytuje se nespisovné ej v koncovkách: *novej chlap* (59), *pěknej voblek* (181), *cikánskej barák* (256) a

nespisovné ý místo é: *mrňavý lidský hlavičky* (50), *prázdný baráky* (128), *nějaký hadry* (165).

V 1. osobě čísla množného je koncovka -m: *jedem* (13), *ohrnem* (44). U slovesa být dochází k užívání nespisovného tvaru 2. osoby čísla jednotného *seš* (171). Opět typickým rysem je zkrácená podoba tvaru pomocného slovesa jsi, tedy -s: *Cos to řek?* (147), *říkals* (172). Podmiňovací tvar pomocného slovesa být v přítomném kondicionálu má v 1. osobě čísla množného podobu: *s těma bysme mohli topit* (35), *spadli bysme* (105). Objevuje se přičestí činné typu nes bez koncového slabičného -l: *ufik* (24), *pokop* (83). Tyto tvary nejsou zaznamenány v pásmu postav vedlejších. Ve 3. třídě se vyskytuje u 1. osoby čísla jednotného koncovka -u, která se již řadí k hovorové češtině: *děkuju* (168), *raduju* (119). Ve 4. třídě je ve 3. osobě čísla množného nespisovná koncovka -ej: *vařej* (14), *obstojej* (180) a v 5. třídě se objevuje ve 3. osobě čísla množného nespisovná koncovka -aj: *chutnaj* (19), *vřískaj* (139).

Dalším typickým jevem je nedodržování životnosti: *sme zamčený* (155), *sou chytrý* (234). Zajímavé je, že zřejmě z důvodu zachování tohoto rázu, dochází ke gramatickým chybám: *byli sme pořádně opilý* (87), *sme byli eště malý* (170). Užity jsou dále nespisovné koncovky u středního rodu: *ty doučata* (172). Opět tento rys nebyl zachycen u vedlejších postav. Příznačnými jsou také častá citoslovce, která jsou pro mluvený projev běžná: *hele* (24), *ach jo* (107), *čoveče* (125). Dalším typickým jevem je užívání ukazovacích zájmen, a to především v pásmu obyvatel vesnice: *ty kofoly* (131). Pouze v pásmu obyvatel vesnice se v 7. pádu čísla množného objevuje nespisovná koncovka -ima: *s dětima* (140) a tvar *okurek* (87) charakteristický pro východní Čechy.

Opět do pásma vypravěče pronikají prvky obecné češtiny, a to ve větší míře než tomu bylo u roviny foneticko-fonologické. Především je to koncovka -ma v 7. pádu čísla množného: *malýma krůčkama* (52). Dále se vyskytuje nespisovná koncovka -ej: *jinej kluk* (188) a -ý: *přimhouřený oči* (23). U většiny sloves l-ového přičestí je vypouštěno koncové -l: *vyštěk* (72). Ve 2. třídě vzoru tisknout dochází u l-ového přičestí k rozšiřování o kmenotvornou příponu -nu u sloves, kde dublety možné nejsou: *zblednul* (61) i u těch, u kterých již možné jsou: *plácnul* (15). Nespisovná koncovka -ej se objevuje ve 4. třídě u 3. osoby čísla množného: *těšej* (108) a nespisovná koncovka -aj u sloves 5. třídy: *říkaj* (73). Opět není rozlišována životnost: *některý se ani nepodívali* (100) a jsou užívány nespisovné koncovky u středního rodu: *bylo spousta hvězd* (134).

Za povšimnutí také stojí střídání mužského a ženského rodu u podstatného jména brambora.

Pro syntaktickou rovinu postav je charakteristická „mluvenostní syntax“. Jsou osamostatňovány části výpovědi do samostatných vět: *Na kosy a hrábě.* (105), *Najednou tanky.* (225), čímž je způsobena menší koheznost. Zastoupení mají elipsy: *Měl bych za bráchou.* (122), *Podivné.* (253), které jsou znakem zakotvenosti výpovědi v situaci. Užívána je apoziopse značící citové rozrušení a přerušení druhou osobou: *Hele...* (177), *A co s touhletou...* (246). Vyskytuje se i charakteristické aktuální větné členění pro mluvený projev, tedy subjektivní pořádek slov: *Kvůli dětem to udělali.* (70). Na začátku vět se objevují přebytečná ukazovací a osobní zájmena: *Já nevím.* (38), *To vona to pokazila.* (86).

V pásmu obyvatel vesnice jsou často zachyceny příznakové přívlastky shodné v postpozici: *Němčour esenbáckej* (127), *ženský všelijaký* (132), které mají znevažující význam. Rovněž v pásmu vypravěče vystupují tyto jevy. Objevují se osamostatněné části výpovědi působící jako dodatek, doplnění: *Vedle Valše.* (110), *Ty z obleku.* (234) a elipsy: *Mladý si sednul.* (66). Zaznamenán je i subjektivní pořádek slov: *Spousta uschlýho kvítí se tu válela.* (82). Věty se objevují jak krátké, které stupňují napětí, tak dlouhá souvětí souřadná.

V lexikální rovině postav se vyskytují v menší míře hovorové výrazy: *frčet* (72), *pršiplášť* (178). Větší zastoupení mají výrazy obecné češtiny: *furt* (177), *funebráci* (180). Velmi frekventovanými výrazy jsou výrazy expresivní záporné, a to především v pásmu obyvatel vesnice: *dement* (59), *sraabi* (189). Klukům dodávají hanlivé, zhrubělé a vulgární výrazy pocit dospělosti. U ostatních obyvatel jsou projevem zklamání ze života a snahou zakrýt svou emocionální stránku. Pokud je zachycena kladná expresivita, jedná se především o deminutiva: *bejček* (109), *s babičkou* (130).

Své zastoupení mají obrazná pojmenování sloužící k oživení děje. Vyskytují se přirovnání: *Neptej se pořád jak holka.* (27), metafory: *kulka krájí vzduch* (99), synekdochy: *já celý Svaz projel s cirkusem* (65) a hyperboly: *radostí mi pukne srdce* (57). Frazémy uvedené v románu jsou většinou expresivní a řadí se k hovorové češtině: *jednou za uherskej rok* (51). Přísloví jsou často modifikovaná a objevují se zřejmě i novotvary autora: *hypnotika, hypnotika to je moje apatyka* (129), *Jídlo sem, sračky ven.* (214).

Celým dílem prostupují aluze na známa díla, např. Hrabě Monte Christo. Zajímavé ovšem je, že nejčastěji vyskytující se aluzí je zřejmě smyšlené dílo Mohyla na Marsu. Pokud se opravdu jedná o vykonstruovanou knihu, je velmi dobře promyšlená, neboť jsou zmiňovány i postavy vystupující v díle, např. *kapitán Fredagard* (116). Protože se děj románu odehrává v srpnu roku 1968, objevují se dobové výrazy: *pionýry* (83), *soudružko občanko* (255).

Své zastoupení mají také odborné výrazy související s prací otce bratrů jako vynálezce a s fantazií kluků a obyvatel vesnice: *sme z molekuly* (134). V kapitole Další výrazy jsou uvedeny výrazy málo frekventované, např. slang, dialektismy a novotvary. Do pásma vypravěče v případě lexika pronikají všechny výrazy, které mají zastoupení v pásmu postav. Důležité je zmínit především obrazná pojmenování, která většinou souvisí s přírodními jevy: *v nebi se převalil hrom* (121), *řeka vypadala jak zasněžená* (162).

Pokud se spisovná čeština v pásmu postav objeví, je to především u policistů z Prahy a u otce bratrů, který je intelektuálem a má proto velmi kultivovaný projev. U jedné z postav obyvatel vesnice je spisovná čeština užita velmi netradičně, a to k vyjádření ironie. U vypravěče se spisovný jazyk projevuje zejména v pasážích s popisem přírody.

Podrobnou analýzou románu došlo k potvrzení stanovených hypotéz. Výše zmíněné příklady dokazují, že většina jevů zaznamenaných v pásmu postav se objevuje i v pásmu vypravěče, dochází tedy ke splývání obou pásem. Celým dílem prostupuje obecná čeština, především je zastoupena ve foneticko-fonologické a morfologické rovině. Syntaktická rovina jeví známky mluveného projevu. Lexikum je založeno na expresivitě a opět na obecné češtině. Všemi jazykovými rovinami se autor blíží k mluvenému projevu, a tím docílil velmi věrohodného zachycení dialogů postav.

Seznam literatury

- AS (1975). K obecné češtině v současné próze (Ota Pavel). In: *Naše řeč* (4). Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5860>, [cit. 19.03.2015].
- BALHAR, J. a P. JANČÁK et al. *Český jazykový atlas I*. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0014-3.
- BEČKA, J. V. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.
- ČECHOVÁ, M., M. KRČMOVÁ a E. MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.
- ČERMÁK, F. et al. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1. Přirovnání*. Praha: Leda, 2009. ISBN 9788073352165.
- ČERMÁK, F. et al. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 2. Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009. ISBN 9788073352172.
- ČERMÁK, F. et al. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 3. Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009. ISBN 9788073352189.
- ČERMÁK, F. et al. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 4. Výrazy větné*. Praha: Leda, 2009. ISBN 9788073352196.
- FILIPEC, J. et al. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-1446-7.
- GREPL, M. et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.
- HUGO, J. *Slovník nespisovné češtiny*. Praha: Maxdorf, 2009. ISBN 978-80-7345-198-1.
- CHLOUPEK, J. et al. *Stylistika češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-23302-3.
- JEDLIČKA, A., V. FORMÁNKOVÁ a M. REJMÁNKOVÁ. *Základy české stylistiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. ISBN neuvedeno.
- JUNGMANNOVÁ, L. (2001). Jak psát o nové knize Jáchyma Topola?. In: *Literární noviny* (47), s. 8.
- KARLÍK, P., NEKULA, M., J. PLESKALOVÁ a M. KŘÍSTEK. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-484-X
- KRAUS, J. et al. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1351-2.

MÍKOVÁ, K. (1998) et al. Jáchym Topol. In: *Slovník české literatury po roce 1945*.

Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=881&hl=jáchym+topol+>, [cit. 08.11.2014].

MINÁŘOVÁ, E. *Stylistika pro žurnalisty*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2011. ISBN 978-80-247-2979-4.

OBRÁTIL, K. J. *Velký slovník prostých slov*. Praha: Lege Artis, 2000. ISBN neuvedeno.

SGALL, P. a J. HRONEK. *Čeština bez příkras*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2459-4.

SLOMEK, J. (2001). Druhý pokus o paměti?. In: *Lidové noviny* (14), s. 16.

VLAŠÍN, Š. et al. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984. ISBN neuvedeno.

WEISS, T. *Jáchym Topol: Nemůžu se zastavit*. Praha: Portál, s. r. o., 2000. ISBN 80-7178-395-1.

Internetové zdroje

URL1: Chuchma, J. Noční práce je přikrytá podivnou tmou. Dostupné z: http://kultura.idnes.cz/nocni-prace-je-prikryta-podivnou-tmou-dx3-/literatura.aspx?c=A011119_091739_literatura_ef, [cit. 23.11.2014].

URL2: Pilař, M. Bůh má pořád indiánský rysy... Kultovní román?. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/9957.html>, [cit. 23.11.2014].

URL3: Šlajchrt, V. Globální pochoutka. Dostupné z: <http://respekt.ihned.cz/c1-36124970-globalni-pochoutka>, [cit. 23.11.2014].

URL4: Vágner, O. Noční práce demytizuje vyprávěním. Dostupné z: http://aluze.cz/2002_01/topol.php, [cit. 23.11.2014].

Dokumentární film

A.B.C.D.T.O.P.O.L. [dokumentární film]. Režie F. REMUNDA. Česká republika: Simply Cinema, s. r. o., 2002.